

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

Advies over de
tendensen en de
voorwaarden van de
ontwikkeling van de
zelfstandige arbeid

Juni 2019

INHOUDSOPGAVE

<i>OPDRACHT VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID</i>	5
<i>SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID</i>	6
<i>SYNTHESE EN AANBEVELINGEN</i>	9
<i>ADVIES OVER DE TENDENSEN EN DE VOORWAARDEN VAN DE ONTWIKKELING VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEID</i>	15
Inleiding	15
1. Tendensen en determinanten	15
1.1. Verloop en internationale vergelijking.....	15
1.2. De verschillende vormen van een zelfstandige activiteit	17
1.2.1. Zelfstandige met of zonder werknemers.....	17
1.2.2. Zelfstandige in hoofdberoep, bijberoep of na pensionering.....	18
1.2.3. Meewerkende echtgenoten en zelfstandigen	20
1.2.4. Zelfstandige studenten	21
1.2.5. Een diversiteit die in de toekomst zal toenemen	21
1.3. Bijzondere kenmerken van de zelfstandige arbeid.....	22
1.3.1. Bedrijfstakken.....	22
1.3.2. Opleiding, arbeidstijd en werktevredenheid	25
1.4. Ondersteuning van het ondernemerschap	27
1.4.1. Maatregelen om het ondernemerschap te stimuleren en ondersteunen	27
1.4.2. Vertegenwoordiging en verdediging van de zelfstandigen	29
1.5. Kenmerken van de zelfstandigen	29
2. Sociale bescherming en inkomens.....	37
2.1. Sociale bescherming.....	37
2.2. Inkomens.....	41
3. Kansen en uitdagingen	46
3.1. Afhankelijke zelfstandigen/schijnzelfstandigen	46
3.2. Digital workers	46
3.3. Occasionele activiteiten en flexi-jobs.....	48
3.3.1. Occasionele activiteiten	48
3.3.2. Flexi-jobs.....	48
3.4. Sociale dumping	49
3.5. Reflectie over de sociale bescherming die wordt geboden aan de nieuwe vormen van zelfstandige arbeid	51
<i>BIJLAGE</i>	55
<i>BIBLIOGRAFIE</i>	63
<i>LIJST VAN AFKORTINGEN EN CONVENTIONELE TEKENS</i>	65

OPDRACHT VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID

De Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, die werd opgericht op 22 december 1995, verstrekt informatie en advies aan de federale regering, en meer bepaald aan de minister van Werk, de voorzitter van de Raad. De missie van de Raad bestaat erin het werkgelegenheidsbeleid op te volgen en de voorstellen te onderzoeken ter bevordering van de banencreatie. In dat verband voert hij onafhankelijke, beargumenteerde en vernieuwende analyses uit over de vroegere en huidige staat van de arbeidsmarkt, alsook over de toekomstige behoeften, teneinde de werking ervan te optimaliseren. De werkzaamheden van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid passen ook in het bredere kader van het werkgelegenheidsbeleid van de Europese Unie, meer bepaald wat betreft de richtsnoeren voor de werkgelegenheid en de aanbevelingen van de Raad van de Europese unie.

De Raad formuleert, in de mate van het mogelijke, concrete en realiseerbare aanbevelingen op maat ter bevordering van de werkgelegenheid, rekening houdend met het algemeen belang en met de specifieke kenmerken van de regionale arbeidsmarkten. Op die manier is hij in staat een wezenlijke bijdrage te leveren aan de beleidsmakers op het vlak van de modernisering van de organisatie van de arbeidsmarkt en haar vermogen om te beantwoorden aan de uitdagingen van de mondialisering, de nieuwe technologieën, sociaaleconomische veranderingen en structurele en institutionele hervormingen.

De Raad is samengesteld uit arbeidsmarktdeskundigen uit de academische wereld, overheidsinstellingen, de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling en de private sector. De leden worden benoemd op persoonlijke titel, op grond van hun deskundigheid en ervaring op het vlak van werkgelegenheid en de arbeidsmarkt, en ze vertegenwoordigen dus niet de instellingen die hen hebben aangesteld. Elf leden worden benoemd op voordracht van de federale minister van Werk en tien leden worden aangesteld door de regeringen van de gewesten en van de Duitstalige Gemeenschap: drie leden worden aangesteld door de Vlaamse regering, drie door de Waalse gewestregering, drie door de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en een lid wordt aangesteld door de regering van de Duitstalige Gemeenschap. Door deze samenstelling vormt de Raad een uniek platform voor dialoog en uitwisseling van ideeën tussen het federale niveau en de gewesten en gemeenschappen.

SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID

Voorzitter

PEETERS Kris Vice-eersteminister en minister van Werk, Economie en Consumenten, belast met Buitenlandse Handel

Federale leden:

Ondervoorzitter

VANACKERE Steven (N)	Directeur van de Nationale Bank van België
BAIRIOT Jean-François (F)	Mouvement Réformateur
CANTILLON Bea (N)	CSB, Universiteit Antwerpen
CARLENS Georges (F)	Administrateur-generaal Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
DE VOS Marc (N)	Macquarie University Law School, Sydney
DONNAY Philippe (F)	Commissaris bij het Plan
LONNOY Sandrine (F)	Edenred Belgium
NICAISE Ides (N)	HIVA/PPW, KU Leuven
SELS Luc (N)	Rector KU Leuven
VAN BELLEGEM Sébastien (F)	Université catholique de Louvain
VEN Caroline (N)	Econoom en bestuurder van vennootschappen

Gewestelijke leden:

Brussel:

CHAPELLE Gregor (F)	Directeur-generaal van Actiris
DUJARDIN Pascal (F)	Président de Brusoc S.A (Finance.brussels)
MICHIELS Peter (N)	Directeur-generaal Brussel Economie en Werkgelegenheid van de Gewestelijke overheidsdienst Brussel

Duitstalige Gemeenschap:

LENTZ Christiane	Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens
------------------	--

Vlaanderen:

DENYS Jan	Randstad
LEROY Fons	Gedelegeerd bestuurder van de VDAB
VAN DEN CRUYCE Ann	Vlaamse overheid, Departement Werk en Sociale Economie, Afdelingshoofd, Afdeling Tewerkstelling en Competenties

Wallonië:

BRUNET Sébastien	Administrateur général de l'IWEPS
CORNEZ Christine	Directrice honoraire à la Direction de la Promotion de l'Emploi, Service public de Wallonie
VANBOCKESTAL Marie-Kristine	Administratrice générale du FOREM

Secretaris:

DE POORTER Geert	Voorzitter van het Directiecomité van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
------------------	---

CONTACTPERSONEN

SECRETARIAAT VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg:

Els UYTTERHOEVEN - tel. 02 233 40 43
 - e-mail: Els.UYTTERHOEVEN@werk.belgie.be

Els UYTTERHOEVEN en Marie-Laure NOIRHOMME.

WETENSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING

Nationale Bank van België:

Maud NAUTET - tel. 02 221 54 48
 - e-mail: maud.nautet@nbb.be

Philippe DELHEZ, Maud NAUTET en Céline PITON

Dankbetuiging en disclaimer

Het wetenschappelijk secretariaat van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid dankt de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ), de Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium (Statbel), Eurostat, het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) voor het ter beschikking stellen van alle gegevens die noodzakelijk waren voor de realisatie van dit advies. Deze instellingen zijn niet aansprakelijk voor de uit die gegevens afgeleide resultaten en conclusies.

De in dit advies gebruikte indicatoren en gegevens werden afgesloten op 31 mei 2019.

Een elektronische versie van dit advies, evenals van andere publicaties van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, is te vinden op volgend adres: <http://hrw.belgie.be>

SYNTHESE EN AANBEVELINGEN

Op verzoek van de sociale partners en van de heer Kris Peeters, vice-eersteminister en minister van Werk, Economie en Consumenten, belast met Buitenlandse handel, Armoedebestrijding, Gelijke kansen en Personen met een beperking, onderzocht de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW) de tendensen en determinanten van het verloop van de zelfstandige werkgelegenheid. Het verslag behandelt ook de sociale bescherming en de inkomens van de zelfstandigen, alsook de beperkingen en uitdagingen die aan dat statuut verbonden zijn (inzake ontwikkeling van nieuwe arbeidsvormen, sociale bescherming en keuzemogelijkheden tussen de stelsels).

TENDENSEN EN DETERMINANTEN

Het aantal zelfstandigen neemt toe

Sinds het midden van de jaren negentig loopt het aandeel van de zelfstandigen in de totale werkgelegenheid in de meeste Europese landen terug. België wijkt op dit gebied van de EU af, aangezien het percentage zelfstandigen sinds de grote recessie een omslag vertoonde. Sinds 2008 nam het immers geleidelijk toe, tot 17 % van de totale werkgelegenheid, dat is het hoogste percentage van de referentielanden. In 2018 waren, volgens de nationale rekeningen, 801 000 van de 4,8 miljoen werkenden zelfstandigen in hoofdberoep. Vanaf 2008 groeide het aantal zelfstandigen in België zelfs sterker dan het aantal loontrekkenden, dat gevoeliger lijkt voor conjunctuurschommelingen. Die groei werd geschraagd door een reeks van factoren, zoals de dynamiek van de vrije beroepen, de steeds grotere aantrekkingskracht van de flexibiliteit die dat statuut biedt, de gewestelijke maatregelen ter bevordering van het ondernemerschap, de verbeteringen aan het sociaal statuut en de mogelijkheid om een pensioen te combineren met het inkomen uit een zelfstandige activiteit. Voor sommigen die, ondanks hun vaardigheden en hun actieve zoektocht naar werk, moeilijk een baan als loontrekkende weten te vinden, is dat statuut ook een toegangspoort tot de arbeidsmarkt. Dat effect is nog sterker tijdens een conjunctuurvertraging.

Geschraagd door zelfstandigen zonder werknemers

In de meeste gevallen werken zelfstandigen alleen. Doorgaans is dat een eigen keuze of omdat ze vinden dat ze niet genoeg werk hebben, maar voor 14 % van hen worden de kosten verbonden aan een indienstneming nog altijd te hoog geacht. De stijging van het aantal zelfstandigen is overigens toe te schrijven aan de zelfstandigen die alleen werken; het aantal zelfstandigen die werkgever zijn, neemt immers af.

Een zelfstandige activiteit kan als hoofdberoep, maar ook als bijberoep¹ of na de pensionering worden uitgeoefend. Hoewel de meeste bij het RSVZ geregistreerde zelfstandigen tot de eerste categorie behoren (66 %), oogsten de andere segmenten een steeds groter succes, aangezien ze met respectievelijk 31 en 63 % zijn toegenomen sinds 2008, tegen 9 % voor de zelfstandigen in hoofdberoep. Sommige werkenden vatten een activiteit als zelfstandige in bijberoep aan om te testen of die levensvatbaar is, alvorens zelfstandige in hoofdberoep te worden.

Voorts dient de zeer sterke daling van het aantal meewerkende echtgenoten te worden beklemtoond, die nog met 26 300 waren in 2017, tegen 44 100 in 2008. Dat zijn hoofdzakelijk vrouwen uit de oudere leeftijdscategorieën. Voor de studenten werd in 2017 een specifiek statuut ingevoerd, dat jongeren de gelegenheid biedt verlaagde sociale bijdragen te betalen, terwijl ze ten laste blijven van hun ouders.

¹ Daarbij moet worden opgemerkt dat deze niet worden beschouwd als zelfstandigen in de nationale rekeningen, waarin ze zijn opgenomen op basis van hun hoofdactiviteit als loontrekkende.

In het vierde kwartaal van 2018 waren ze met bijna 6 300. Die ontwikkelingen wijzen op de toenemende diversiteit van de vormen waarin de zelfstandige activiteit wordt uitgeoefend.

Vooraf in de handel en de vrije beroepen

Tot de belangrijkste bedrijfstakken behoren de handel, de vrije beroepen en de bouwnijverheid. Bepaalde branches vertonen uiteenlopende ontwikkelingen naargelang van het statuut. Dat is het geval voor de handel, die toeneemt bij de loontrekkenden en terugloopt bij de zelfstandigen, hoewel hij voor hen een van de belangrijkste bedrijfstakken blijft. De ingrijpende transformatie van die tak, met de geleidelijke verdwijning van de kleine handelaars door de concurrentie van grote bedrijven en de ontwikkeling van de e-commerce, heeft daartoe bijgedragen. Dat geldt ook voor de landbouw, die steeds minder zelfstandigen telt, maar waar het aantal loontrekkenden blijft stijgen.

Ze hebben lange werktijden

Zelfstandigen hebben veel langere werktijden dan loontrekkenden. Terwijl drie loontrekkenden op tien verklaren meer dan 40 uur per week te werken, geldt dat voor acht zelfstandigen op tien. Tot de werkenden die verklaren meer dan 60 uur per week te werken, behoren slechts zeer weinig loontrekkenden, maar niet minder dan drie zelfstandigen op tien. De werklast van de zelfstandigen is in België groter dan in de EU, in het bijzonder voor de zelfstandigen met werknemers. Voor de loontrekkenden geldt het tegendeel.

Een hoge werktevredenheid

De werktevredenheid van de zelfstandigen is hoger dan die van de loontrekkenden. Negen zelfstandigen op tien wensen niet van statuut te veranderen. In 80 % van de gevallen hebben ze vrijwillig voor het statuut van zelfstandige gekozen, tegen 60 % van hun tegenhangers in de EU. Dat komt tot uiting in een lage mobiliteit tussen de statuten. Het percentage zelfstandigen dat van statuut verandert naar de gesalarieerde werkgelegenheid is gering, met minder dan 3 %. Het percentage loontrekkenden dat overstapt naar het statuut van zelfstandige is echter nog kleiner, namelijk 1 %.

Hoofdzakelijk geschoolde mannen uit de middelste leeftijdsgroep

Zelfstandigen zijn overwegend mannen (66 %) uit de middelste leeftijdsgroep (59 %), die hooggeschoold (46 %) en van Belgische origine zijn (82 %).

Hoewel het scholingsniveau van zelfstandigen al met al lager is dan dat van de loontrekkenden, ligt het in België hoger dan het Europese gemiddelde voor de zelfstandigen, als gevolg van het hoge percentage vrije beroepen. Wie studierichtingen in verband met diergeneeskunde of gezondheidszorg heeft gevolgd, is het meest geneigd voor het statuut van zelfstandige te kiezen. De toename van de vrije beroepen wordt in de hand gewerkt door een reeks intellectuele beroepen, paramedische beroepen maar ook beroepen in het privéonderwijs die in de lift zitten.

Bijna negen op de tien zelfstandigen hebben de Belgische nationaliteit. Onder de buitenlanders met dat statuut zijn de Roemenen het talrijkst (21 % van de niet-Belgen), gevolgd door de Nederlanders (14 %) en de Fransen (11 %). De forse groei van het aantal buitenlandse zelfstandigen uit Oost-Europa houdt verband met de voorwaarden voor toegang tot de arbeidsmarkt die bij de uitbreiding van de EU werden opgelegd. De destijds opgelegde beperkingen golden tijdelijk, en enkel voor de loontrekkenden. De zelfstandigen mochten, op basis van het vrije verkeer van diensten, hun activiteit op het hele grondgebied van de EU uitoefenen. Brussel telt de meeste buitenlandse werkenden: 41 % van de zelfstandigen is er geen Belg, tegen 7 % in Vlaanderen en Wallonië.

Wanneer de leeftijdsstructuur van de werkenden wordt vergeleken, kan worden vastgesteld dat de verdeling sterk verschilt naargelang van het statuut. Verhoudingsgewijs werken meer jonge werkenden als loontrekkende en meer oudere werkenden als zelfstandige. De complexiteit en de uitbreiding van de door dat statuut vereiste competenties (vaardigheden in verband met de

hoofdactiviteit, maar ook administratieve en boekhoudkundige lasten, beheer van de handelsrelaties, enz.) vormen wellicht een minder belangrijke hinderpaal voor ervaren werkenden dan voor starters.

SOCIALE BESCHERMING EN INKOMENS

In België worden de werkenden gedekt door de sociale zekerheid. De loontrekkenden worden gedekt ongeacht hun werktijd of type van arbeidsovereenkomst. Zelfstandigen in bijberoep worden gedekt op basis van hun hoofdactiviteit, namelijk een statuut van loontrekkende bij de overheid of in de private sector. Zelfstandigen hebben een afzonderlijk sociaal stelsel.

Lagere bijdragen, en minder rechten

In tegenstelling tot de loontrekkenden in de private sector of bij de overheid moeten zelfstandigen zich aansluiten bij een verzekeringskas en een ziekenfonds. Ze zijn onderworpen aan een lager bijdragepercentage dan de loontrekkenden (werkgevers- en werknemersbijdragen samen), maar die geringere bijdrage biedt hun ook minder rechten. Het bijdragepercentage van de zelfstandigen is degressief: het daalt naarmate het inkomen toeneemt, in tegenstelling tot het tarief dat van toepassing is op de inkomens van de loontrekkenden. Bovendien zijn hun bijdragen beperkt tot een jaarlijks plafond. Zelfstandigen genieten bepaalde rechten inzake gezinsbijslagen, ziekte- en invaliditeitsverzekering, moederschap, pensioen en overbruggingsrecht. Ze kunnen echter geen werkloosheidsuitkeringen krijgen – behalve als ze rechten hadden verworven omdat ze voorheen uitkeringsgerechtigde werkloze of loontrekkende waren – en ze zijn niet beschermd bij een arbeidsongeval of beroepsziekte. In dat geval kunnen ze niettemin wel een beroep doen op de ziekteverzekering of de invaliditeit.

Geleidelijke verbetering van hun sociaal statuut

De afgelopen jaren werden maatregelen genomen om hun sociaal statuut te hervormen, zoals de verlenging van het zwangerschapsverlof en de verhoging van het minimumpensioen. Bij arbeidsongeschiktheid werd de carentijd waarin de zelfstandige geen vergoeding ontvangt, in 2018 teruggebracht van 1 maand tot 2 weken en vervolgens tot 1 week in 2019 (die periode geldt niet voor loontrekkenden).

Om hun geringere sociale bescherming te compenseren, kunnen de zelfstandigen een beroep doen op niet-verplichte regelingen (verzekeringen, ziekenfondsen) ter aanvulling van de ziekteverzekering en het pensioen waarvoor ze minder goed worden gedekt, wat de totale kosten van hun sociale bescherming doet oplopen.

Een ongelijke verdeling van de inkomens en een hoger armoederisico

De inkomens van de zelfstandigen zijn zeer ongelijk verdeeld. De bedrijfstak is hier doorslaggevend: vrije beroepen zijn het meest renderend; daartegenover staan de diensten. Volgens een verslag van het RSVZ ontvangt 20 % van de zelfstandigen 60 % van de inkomens en is 40 % van de totale inkomens van de zelfstandigen dus over de resterende 80 % verdeeld. Sinds 2008 blijken de inkomensverschillen toe te nemen, wat niet het geval is voor de loontrekkenden.

Een ander opvallend feit is dat de armoederisicograad voor zelfstandigen veel hoger ligt: 14 % van hen beschikt over een inkomen onder de armoedegrens, tegen 4 % bij de loontrekkenden. Dat is echter duidelijk minder dan het risico voor de werkzoekenden, dat 49 % bedraagt. Ongeacht het statuut vormt het hebben van een baan in België een efficiënte bescherming tegen armoede (meer dan gemiddeld in de EU).

KANSEN EN UITDAGINGEN

Weinig economisch afhankelijke zelfstandigen (schijnzelfstandigen)

Uit een enquête die werd gehouden voor rekening van Eurostat blijkt dat in België 1,5 % van de zelfstandigen economisch afhankelijk is. Die toestand wordt bepaald aan de hand van drie criteria: ze hebben geen personeel, 75 % van hun inkomen is afhankelijk van een klant met een dominante positie, en ze hebben geen invloed op hun werkregeling. Met andere woorden, het zijn werkenden met het statuut van zelfstandige, maar die niet voldoen aan de fundamentele kenmerken ervan inzake autonomie en het ontbreken van een relatie van ondergeschiktheid. Bepaalde werkgevers leggen hun medewerker het statuut van zelfstandige op om hun kosten te verlagen en de risico's meer over te hevelen naar de werkende dan bij een indienstneming met een arbeidsovereenkomst van een loontrekkende.

Volgens de IAO bedraagt dat percentage gemiddeld 4 % in de EU. Het geringe percentage economisch afhankelijke zelfstandigen in België heeft te maken met het feit dat het een van de zeldzame landen is die een (vanaf 2006 geldende) wet betreffende de aard van de werkrelaties heeft goedgekeurd teneinde de juridische veiligheid van de werknemers te versterken en het verschijnsel van de schijnzelfstandigen te bestrijden. Om de ambiguïteit te verminderen, bepalen twee criteria het statuut van zelfstandige: het ontbreken van een relatie van ondergeschiktheid en de autonomie bij het werk. De onjuiste indeling loontrekkende/zelfstandige heeft een effect op de sociale bescherming van de werknemer, maar leidt ook tot een verlies aan fiscale en parafiscale ontvangsten voor de Staat.

Ontwikkeling van het werk in digitale platforms

Dit punt is des te actueler omdat de digitalisering van de economie nieuwe activiteiten doet ontstaan waarvoor het statuut van diegenen die ze uitoefenen, niet gemakkelijk vast te stellen is. Dat geldt in het bijzonder voor de *digital workers*. Hoewel het verschijnsel nog moeilijk te ramen valt en beperkt van omvang is, kon toch een en ander worden vastgesteld. Terwijl ze geen invloed hebben op de prijs van de door hen verleende diensten of de wijze waarop ze hun werk uitvoeren, moeten *digital workers* doorgaans het statuut van zelfstandige aannemen, zonder de autonomie ervan te genieten of te ontkomen aan een relatie van ondergeschiktheid. Sommige van die werknemers kunnen worden geconfronteerd met preciaire arbeidsomstandigheden of een laag en onregelmatig inkomen, zonder de rechten van loontrekkenden inzake arbeidsbescherming, sociale bescherming of recht op een collectieve vertegenwoordiging of een opleiding te genieten. Wegens hun dominante positie zijn de platforms in staat hun voorwaarden op te leggen aan de werknemers, aan de traditionele ondernemingen waarmee ze concurreren en zelfs aan de staten.

In België werd een fiscaal gunstige regeling ingevoerd voor de inkomsten uit de deeleconomie die voortvloeien uit elektronische platforms. In dat kader hoeven de werknemers het statuut van zelfstandige niet aan te nemen indien ze voldoen aan een reeks voorwaarden en als hun inkomen lager blijft dan € 510,83 per maand. Die regeling geldt ook voor het werk bij verenigingen en de niet-recurrente diensten aan burgers. Het doel daarvan was een wettelijk kader te scheppen dat gunstig is voor activiteiten die een beperkt extra inkomen opleveren, en niet voor activiteiten waarvan wordt geacht dat ze het hoofdinkomen van een werknemer verschaffen. Die regeling oogstte kritiek omdat ze zou kunnen leiden tot een oneerlijke concurrentie voor wie niet onder dat gunstige stelsel valt, en omdat de kwaliteit van de verleende diensten niet in dezelfde mate wordt gecontroleerd als in een traditionele economie. Omdat die werknemers bovendien noch het statuut van zelfstandige noch dat van loontrekkende moeten aannemen, rijst de vraag in hoeverre ze sociaal beschermd zijn wanneer ze hun activiteit uitoefenen.

Welke sociale bescherming voor de nieuwe arbeidsvormen ?

De ontwikkeling van de vormen van zelfstandige arbeid, met name in de digitale economie, roept duidelijk vragen op over de sociale bescherming van die werknemers. De ondervonden problemen houden onder meer verband met de zeer onevenwichtige relatie tussen de werkende en het platform op het gebied van de onderhandelingspositie. Het gaat niet noodzakelijkerwijs om schijnzelfstandigen, met andere woorden om loontrekkenden die vrijwillig onterecht als zelfstandige worden geregistreerd, maar om werknemers die op de grens staan van arbeid in loondienst en zelfstandige arbeid. Op basis van de voornoemde ontwikkelingen, die leiden tot een hybride vorm van zelfstandige arbeid, wordt door sommigen gepleit voor de creatie van een specifiek statuut. Anderen zijn van oordeel dat de huidige statuten van loontrekkende en zelfstandige volstaan.

De OESO stelt in haar *Employment Outlook 2019* voor om de onevenwichtige machtsverhouding tussen platform en werkende te compenseren door de kenmerken van die statuten te verduidelijken teneinde de onzekerheid te verminderen (en dus schijnzelfstandigen te bestrijden). België trad in dat verband op als pionier, aangezien het vanaf 2006 heldere criteria invoerde waarmee de arbeid in loondienst kan worden onderscheiden van de zelfstandige arbeid.

Ondanks die objectieve criteria blijft er in sommige gevallen nog onzekerheid bestaan. Voor die bijzondere gevallen zou het raadzaam zijn een deel van de aan loontrekkenden toegekende rechten uit te breiden naar die 'hybride' werkenden, met name inzake loon, arbeidsduur, gezondheidszorg en non-discriminatie, maar ook voor bepaalde aspecten betreffende arbeidsbescherming.

Daarbij moet ook worden beklemtoond dat het voor een individuele werkende moeilijk is zijn beroepsstatuut jegens zijn werkgever ter discussie te stellen, onder meer wegens de kosten, termijnen en potentiële gevolgen die uit een rechtsvordering kunnen voortvloeien. In geval van een geschil is het raadzaam om de bewijslast om te keren, door de platforms te verplichten om het zelfstandigenstatuut te bewijzen, in plaats van de werknemer te laten bewijzen dat hij daadwerkelijk in loondienst is. Bovendien zouden strengere controles van en sancties tegen de ondernemingen die de wetgeving overtreden, eveneens het gebruik van schijnzelfstandigen kunnen verminderen.

Bepaalde landen hebben gekozen voor een soort van derde statuut, tussen dat van loontrekkende en zelfstandige in. Uit die buitenlandse ervaringen blijkt dat de creatie van hybride statuten met als doel de sociale bescherming uit te breiden naar kwetsbare werknemers, vaak ertoe aanzette om de rechten van met een standaard arbeidsovereenkomst in dienst genomen werknemers af te weren, wat zorgde voor een neerwaartse nivellering van de kwaliteit van de banen.

AANBEVELINGEN

Op basis van de in dit advies verrichte analyse beveelt de Raad het onderstaande aan. Op te merken valt dat de groep van zelfstandigen zeer heterogeen is en dat de situatie sterk verschilt tussen de zelfstandigen. Het te voeren beleid moet dus worden aangepast volgens de behoeften en de specifieke kenmerken van de beoogde groepen.

1. Moedig de creatie van activiteiten in verschillende vormen aan, en garandeer daarbij een eerlijke concurrentie en een goede kwaliteit van de dienstverlening
2. Zet het beleid van administratieve vereenvoudiging voort om de ontwikkeling van zelfstandige activiteiten te ondersteunen.
3. Waarborg de krediettoegang en de toegang tot kapitaal, die onontbeerlijk zijn voor de ontwikkeling van zelfstandige activiteiten.
4. Versterk het bestaand beleid om de diversificatie van het ondernemerschap te stimuleren, die voor bepaalde bevolkingsgroepen een nog onvoldoende benutte toegangsweg tot de werkgelegenheid is.
5. Moedig de indienstneming van personeel aan om de lokale werkgelegenheidscreatie te ondersteunen.
6. Stimuleer de deelname aan permanente opleiding om zelfstandigen beter in staat te stellen zich aan technologische, reglementaire en andere veranderingen aan te passen, en om hun weerbaarheid te verhogen.
7. Bestrijd de armoede bij zelfstandigen, door bepaalde aspecten van de sociale bescherming te harmoniseren.
8. Voorkom het stigmatiseren van mislukkingen door de faillissementsprocedures te verbeteren om de mogelijkheden voor een tweede kans te bevorderen.
9. Beperk misbruiken en grijze zones, door de verschillen tussen de statuten te verduidelijken, de nodige financiële middelen en mankracht te waarborgen om toe te zien op de wetgeving, verhaalmogelijkheden voor de werkenden te vergemakkelijken en de bewijslast om te keren. Inzake concurrentie heeft Europa ook een centrale rol te spelen in de context van het vrije verkeer van diensten.
10. Verstevig de collectieve vertegenwoordiging, met name in het kader van de arbeid in platforms, en bevorder de sociale dialoog.

Brussel, 27 juni 2019

ADVIES OVER DE TENDENSEN EN DE VOORWAARDEN VAN DE ONTWIKKELING VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEID

INLEIDING

Op vraag van de sociale partners en van de heer Kris Peeters, vice-eersteminister en minister van Werk, Economie en Consumenten, belast met Buitenlandse handel, Armoedebestrijding, Gelijke kansen en Personen met een beperking, onderzocht de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW) de tendensen en determinanten van het verloop van de zelfstandige werkgelegenheid. Het eerste deel beschrijft de ontwikkelingen van en de stuwende krachten achter het zelfstandigenstatuut. Het tweede deel behandelt in het kort de sociale bescherming en de inkomens van de zelfstandigen. Het derde deel gaat over de beperkingen en uitdagingen die eigen zijn aan dit statuut (zoals valse zelfstandigen, sociale dumping of de arbeidsvoorwaarden van *digital workers*).

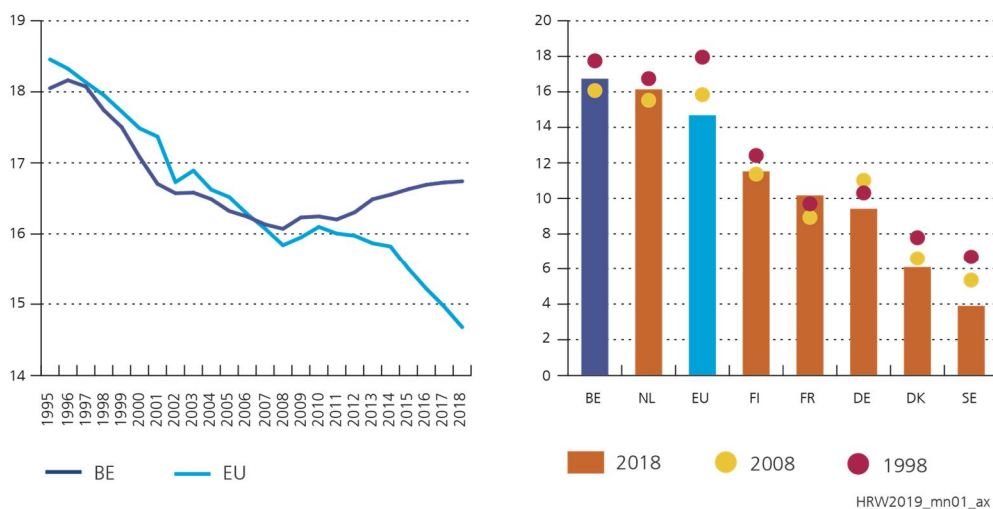
1. TENDENSEN EN DETERMINANTEN

Het recente verloop van de zelfstandige werkgelegenheid en de stuwende krachten ervan worden in dit deel uiteengezet. De resultaten van België worden in de mate van het mogelijke uitgesplitst naar de gewesten en vergeleken met de buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland), de noordse landen (Denemarken, Finland, Zweden) en het Europese gemiddelde (EU).

1.1. VERLOOP EN INTERNATIONALE VERGELIJKING

Terwijl in de EU het percentage van de zelfstandige banen in hoofdberoep² vrijwel onafgebroken daalt sinds het midden van de jaren negentig, is dat niet zo in België, waar sinds de grote recessie een onderbreking van de neerwaartse tendens wordt vastgesteld.

Grafiek 1 – Aandeel van de zelfstandige werkgelegenheid (in % van de totale werkgelegenheid)

Bronnen: NBB, EC (Nationale rekeningen).

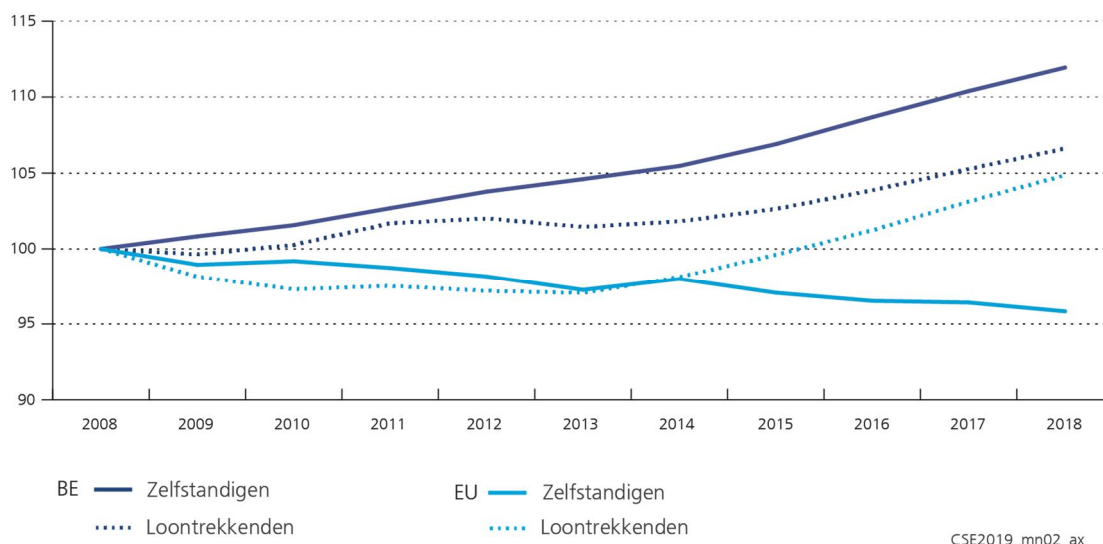
² De zelfstandigen in bijberoep zijn niet opgenomen bij de zelfstandigen in de nationale rekeningen; ze worden geregistreerd op basis van het statuut dat ze hebben in hun hoofdactiviteit als loontrekkende (in de private sector of bij de overheidssector).

Tussen 2008 en 2018 werd België gekenmerkt door een weliswaar zeer lichte stijging van het aandeel van zelfstandigen in de totale werkgelegenheid, namelijk van 16 tot 17 %. In de EU daalde dat aandeel over diezelfde periode daarentegen van 16 tot 15 %. In 2018 telde België 4 785 700 werkenden, waarvan 801 200 zelfstandigen in hoofdberoep. Ten opzichte van de landen waarmee wordt vergeleken heeft België het grootste aandeel van zelfstandigen. Hun aandeel in Nederland is echter nauwelijks kleiner (16 %) en Zweden staat onderaan de ranglijst met 4 % aan zelfstandigen.

België onderscheidt zich met een toenemend aandeel van zelfstandigen in de totale werkgelegenheid

Terwijl de groei van het aantal loontrekkenden werd afgeremd door de crisis van 2008, en het dubbele dieptepunt dat volgde in 2013, bleek die van het aantal zelfstandigen minder conjunctuurgevoelig. Die dynamiek werd bovendien niet vastgesteld in de andere Europese landen, waar het aantal zelfstandigen over diezelfde periode geleidelijk afnam, zonder te profiteren van de economische opleving.

Grafiek 2 – Verloop van de gesalarieerde en de zelfstandige werkgelegenheid (indexcijfers 2008 = 100)

Bronnen: NBB, EC (Nationale rekeningen).

In België hebben verscheidene factoren bijgedragen tot de toename van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep, waaronder de zeer sterke dynamiek van de vrije beroepen, de steeds grotere aantrekkingskracht van de flexibiliteit, de gewestelijke maatregelen ter bevordering van het ondernemerschap of de opeenvolgende verbeteringen aan hun sociaal statuut. Voor sommigen die moeilijk een baan als loontrekkende weten te vinden, ondanks hun vaardigheden en hun actieve zoektocht naar werk, is het zelfstandigenstatuut ook een toegangspoort tot de arbeidsmarkt, vooral in een periode van economische vertraging. De mogelijkheid om in het zelfstandigenstatuut pensioen en inkomen te combineren, heeft ook tot dat succes bijgedragen.

In 2017 besloten 114 600 personen om een zelfstandige activiteit te beginnen (*starters*). Overeenkomstig de verwachtingen, weerspiegelt de stijging van het aantal starters, die in 2009 en 2013 een kleine vertraging vertoonde, duidelijker de conjunctuurontwikkelingen dan het totale aantal zelfstandigen. Over dezelfde periode kan er een vergelijkbare stijging worden vastgesteld van het aantal personen die hun zelfstandige activiteit stopzetten (*stoppers*). In 2017 waren dat er 57 800.

De gunstige conjunctuur van de laatste jaren ondersteunde de toename van het aantal starters

In 2017 waren de starters vooral te vinden in de bouwnijverheid, de intellectuele beroepen en de paramedische beroepen. De meeste *stoppers* kwamen uit de kledingindustrie, de verzekeringssector en de sector van veiligheid en toezicht.

Grafiek 3 – Zelfstandigen die starten en die stoppen (in duizenden)

Bron: RSVZ.

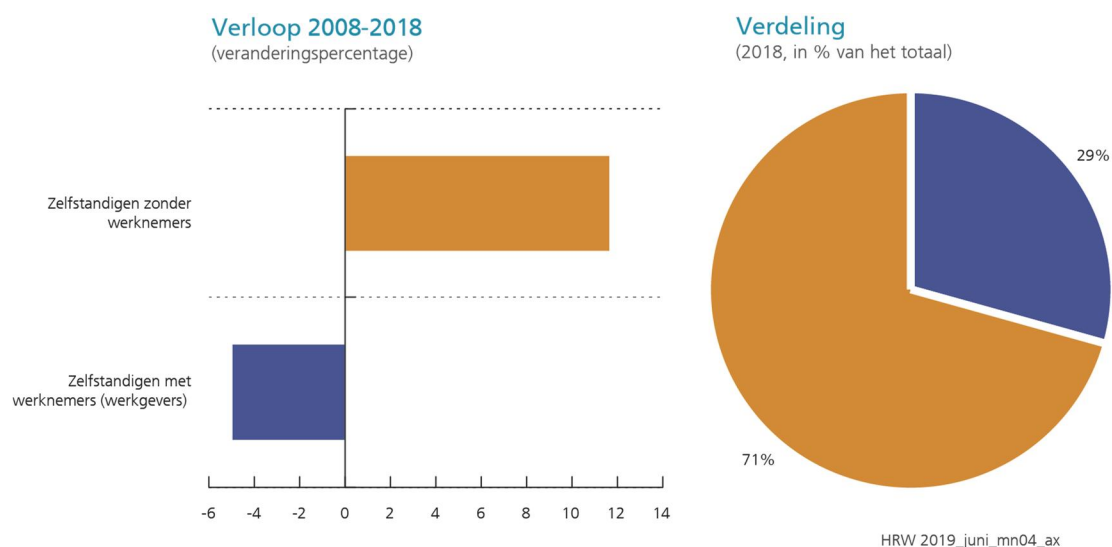
1.2. DE VERSCHILLENDE VORMEN VAN EEN ZELFSTANDIGE ACTIVITEIT

1.2.1. Zelfstandige met of zonder werknemers

Een zelfstandige kan zijn activiteit alleen uitoefenen of medewerkers in dienst nemen. Een zeer grote meerderheid (meer dan 70 %) werkt alleen, zonder personeel. Meestal is dat een vrijwillige keuze (40 %), terwijl sommigen menen dat ze niet genoeg werk hebben (16 %) en anderen vinden dat het te duur is om personeel in dienst te nemen (14 %). De stijging van het aantal zelfstandigen die sinds 2008 wordt opgetekend is alleen te danken aan deze categorie van zelfstandigen, terwijl de zelfstandigen met werknemers lichtjes in aantal zijn afgenomen. Die tendens wordt ook in de EU waargenomen. In België werden nochtans maatregelen genomen om indienstneming te stimuleren. Zo werd in 2016 de nulbijdrage gelanceerd waardoor de eerste indienstneming wordt vrijgesteld van werkgeversbijdragen.

Meer dan 2 op 3 zelfstandigen werkt alleen

Grafiek 4 – Zelfstandigen met of zonder werknemers

Bron: EC.

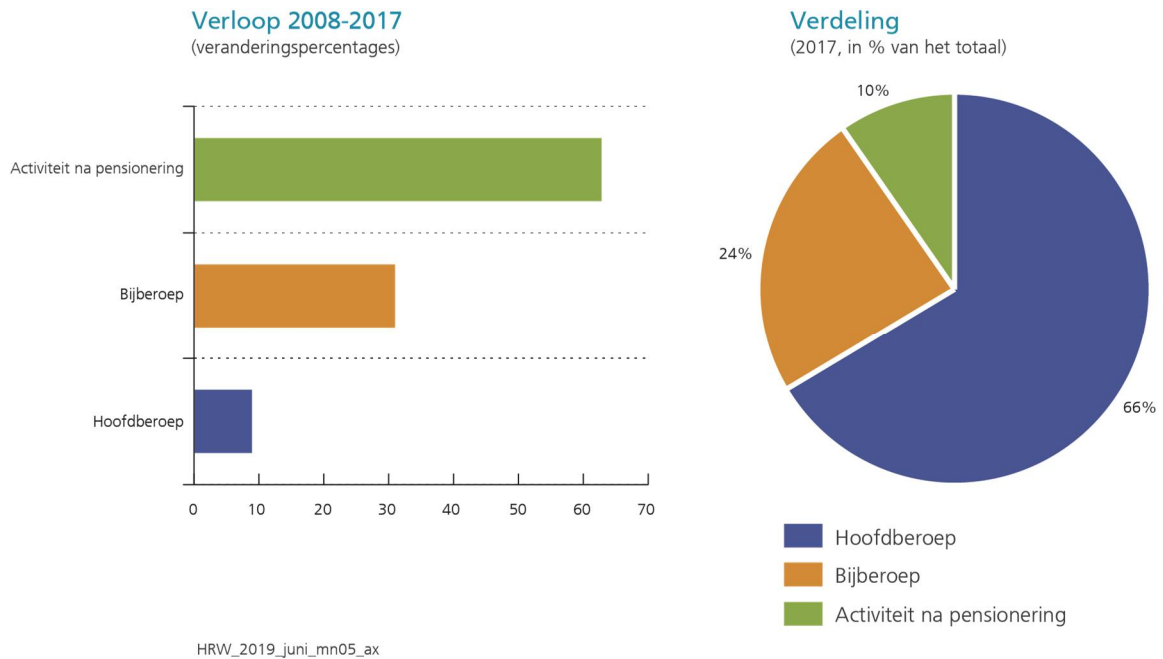
1.2.2. Zelfstandige in hoofdberoep, bijberoep of na pensionering

Een zelfstandige activiteit kan als hoofdberoep, bijberoep of na het pensioen worden uitgeoefend. Het RSVZ verschaft gedetailleerde statistieken voor die drie types activiteiten. Ter herinnering, in de nationale rekeningen worden de personen die kiezen voor het statuut van zelfstandige in bijberoep in de werkgelegenheid opgenomen op grond van hun hoofdactiviteit (als loontrekkende van de privésector of van de overheidssector) en dus niet als zelfstandigen worden geregistreerd.

In 2017 waren bij het RSVZ 1 075 400 personen geregistreerd met een zelfstandigenstatuut, waarvan 714 200 in hoofdberoep (66 %), 257 000 in bijberoep (24 %) en 104 200 na hun pensioen (10 %). Die laatste twee segmenten zijn sinds 2008 aanzienlijk toegenomen. Het aantal zelfstandigen in bijberoep steeg met 31 % en het aantal actieven na pensionering met 63 %, terwijl het aantal zelfstandigen in hoofdberoep toenam met 9 %. De versoepelde voorwaarden om een rustpensioen te combineren met een inkomen uit een zelfstandige activiteit hebben het aantal zelfstandigen na de pensionering doen toenemen. De activiteit als zelfstandige in bijberoep wordt door sommige werknemers dan weer gebruikt om te testen of hun project levensvatbaar is, alvorens ze zelfstandige in hoofdberoep worden.

De grootste toenames worden opgetekend voor de actieven na de pensionering en de bijberoepen

Grafiek 5 – Aantal zelfstandigen naargelang van de aard van de zelfstandige activiteit

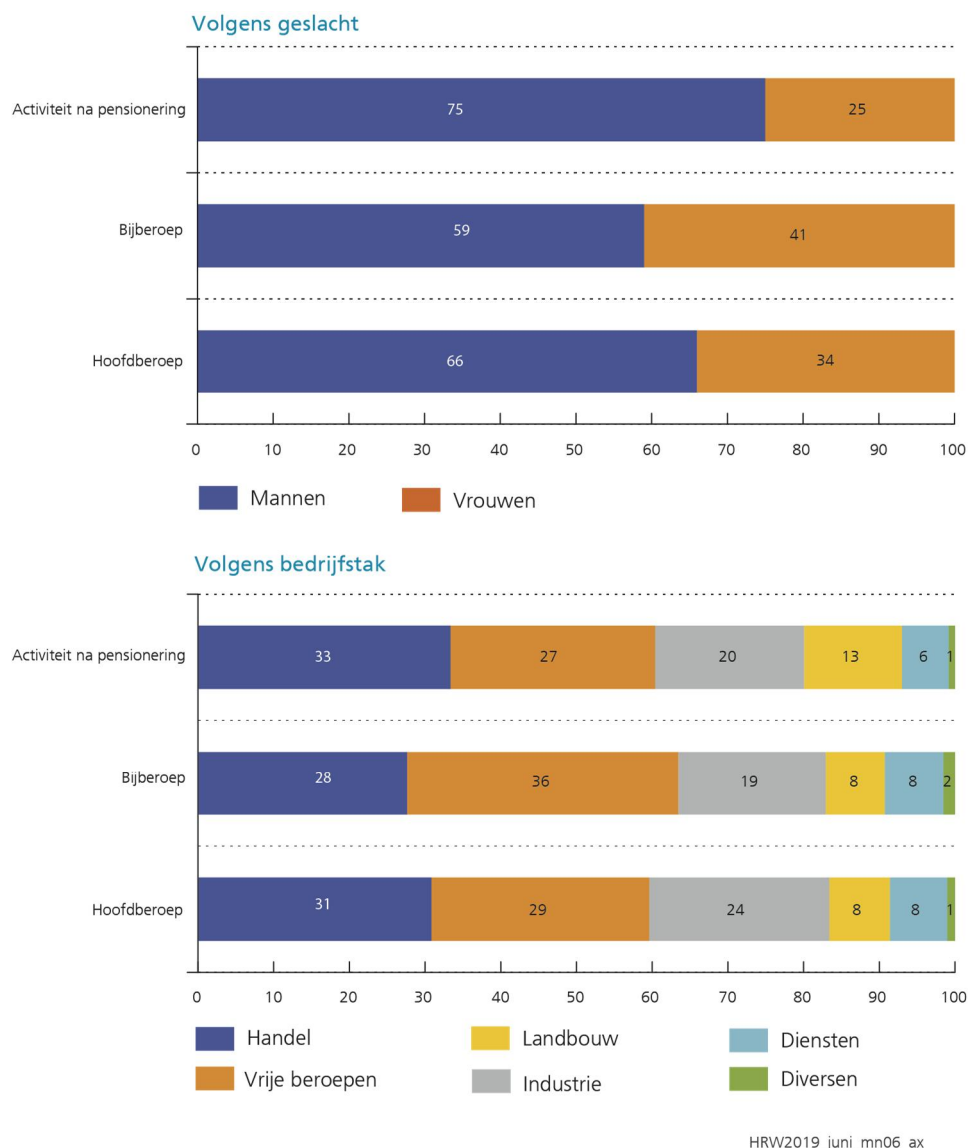
Bron: RSVZ.

Ongeacht of het gaat om een hoofdberoep, bijberoep of activiteit na pensionering, zijn de drie meest populaire bedrijfstakken dezelfde. Dat zijn de handel, de vrije beroepen en de industrie (met inbegrip van de bouwnijverheid).

De mannen zijn ruimschoots oververtegenwoordigd in alle gevallen. Dat geldt in het bijzonder voor de activiteiten na pensionering, waar 3 op 4 zelfstandigen mannen zijn. Het verschil is minder groot voor de bijberoepen, waar 41 % van de zelfstandigen vrouwen zijn, die namelijk een vrij beroep uitoefenen.

Voor de hoofdberoepen en de activiteiten na pensionering blijft de handel de belangrijkste bedrijfstak, terwijl de vrije beroepen het meest voorkomen als bijberoep.

Grafiek 6 – Aandeel van de bedrijfstakken en geslachten naargelang van de aard van de activiteit (in % van het overeenstemmende totaal, 2017)

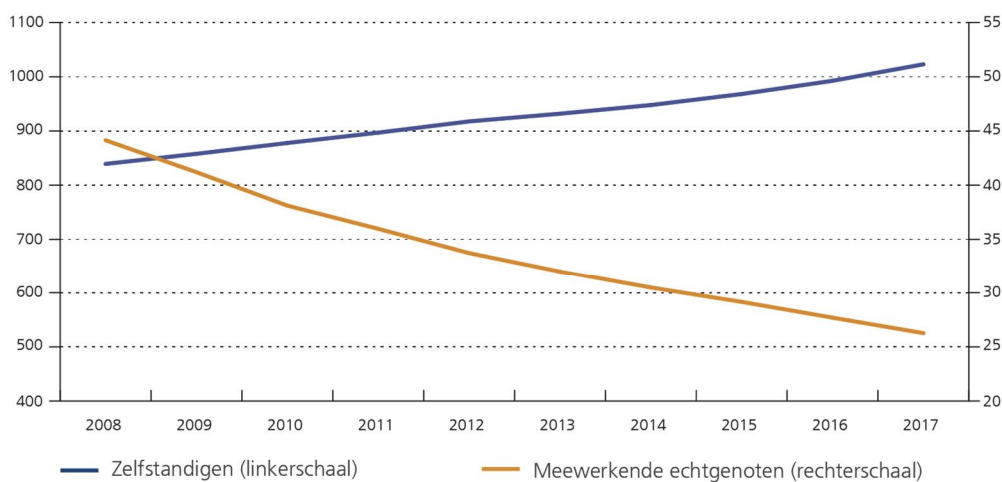
Bron: RSVZ.

1.2.3. Meewerkende echtgenoten en zelfstandigen

Binnen de groep van de zelfstandigen moet er een onderscheid worden gemaakt tussen meewerkende echtgenoten en 'klassieke' zelfstandigen. Meewerkende echtgenoten helpen regelmatig hun zelfstandige echtgenoot/partner, zijn geen loontrekkende of ambtenaar en halen geen inkomen uit een zelfstandige activiteit dat hoger is dan een bepaald plafond (€ 3000 bruto per jaar, uitgezonderd beroepskosten).

In 2017 waren er 26 300 meewerkende echtgenoten, tegen 44 100 in 2008. Deze groep krimpt voortdurend, wat in contrast staat met de stijging van het aantal zelfstandigen. De meewerkende echtgenoten zijn voornamelijk vrouwen (+/- 90 %) ouder dan 50 jaar (+/- 60 %). Ze zijn hoofdzakelijk actief in de handel en de landbouw.

Grafiek 7 – Verloop van het aantal zelfstandigen en meewerkende echtgenoten
(in duizenden personen)

HRW 2017_juni-mn07_ax

Bron: RSVZ.

1.2.4. Zelfstandige studenten

In 2017 werd een specifiek statuut ingevoerd voor studenten van 18 tot 25 jaar die met een zelfstandige beroepsactiviteit willen starten. In dat stelsel wordt de student vrijgesteld van sociale bijdragen indien zijn inkomen lager is dan € 6 923,69, terwijl hij ten laste blijft van zijn ouders op het gebied van medische zorgen (zie deel 2 van dit advies voor meer details over de sociale bescherming van zelfstandige studenten). In het vierde kwartaal van 2018 waren er 6 300 student-ondernemers. Zij zijn actief in dezelfde bedrijfstakken als de zelfstandigen, namelijk de vrije beroepen, de handel en de industrie. Vrijwel allen (99,9 %) zijn ze vrijgesteld van bijdragen, wat betekent dat hun inkomen lager is dan het voornoemde plafond.

Tabel 1 - Aantal zelfstandige studenten

	2017 K3	2017 K4	2018 K1	2018 K2	2018 K3	2018 K4
Mannen	2 579	2 945	3 427	3 738	4 125	3 848
Vrouwen	1 916	2 063	2 207	2 425	2 663	2 450
Totaal	4 495	5 008	5 634	6 163	6 788	6 298

Bron: RSVZ

1.2.5. Een diversiteit die in de toekomst zal toenemen

De vorige paragrafen tonen aan dat de zelfstandige activiteiten in diverse vormen kunnen worden uitgeoefend. Niet alle vormen worden echter specifiek geïdentificeerd in de administratieve

statistieken, zoals de *freelancers*³ (die worden in 2018 door UNIZO geraamd op 158 000 in Vlaanderen en in Brussel) of de *digital workers* (moeilijk in te schatten, maar ongetwijfeld nog beperkt verschijnsel - zie deel 3.2 voor meer details). Voor die categorieën is daardoor niet bekend of ze als hoofdberoep, bijberoep of activiteit na de pensionering zijn geregistreerd. Voor de zelfstandige *digital workers* rijst de vraag of ze effectief zijn geregistreerd.

1.3. BIJZONDERE KENMERKEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEID

In deze en de volgende paragrafen worden de bijzonderheden inzake bedrijfstak, arbeidsduur en persoonlijke kenmerken van de zelfstandigen behandeld. Om de determinanten van de zelfstandige arbeid te bepalen, werd een econometrische analyse uitgevoerd. De gehanteerde variabelen zijn het geslacht, de leeftijd, het scholingsniveau, de studierichting, de burgerlijke staat, het aantal kinderen, het geboorteland, het gewest waar de zelfstandigen wonen en de bedrijfstak. In tegenstelling tot de beschrijvende statistieken, heeft dit soort van analyse als voordeel dat het de invloed van de andere variabelen op de bestudeerde variabele neutraliseert of de wisselwerking tussen twee specifieke variabelen onderzoekt, los van de andere kenmerken. De kans om als zelfstandige te werken naargelang van de leeftijd, wordt bijvoorbeeld geraamd door de impact na te gaan van de andere variabelen die dat resultaat eveneens zouden kunnen beïnvloeden, zoals de bedrijfstak, de herkomst, het geslacht, enz. De gebruikte gegevens komen uit de enquêtes naar de arbeidskrachten. Aangezien de enquêtegegevens niet exhaustief zijn, worden de resultaten voorgesteld met een betrouwbaarheidsinterval van 95 %. Bijlage 1 bevat een gedetailleerde uitleg over het model en over alle resultaten.

1.3.1. Bedrijfstakken

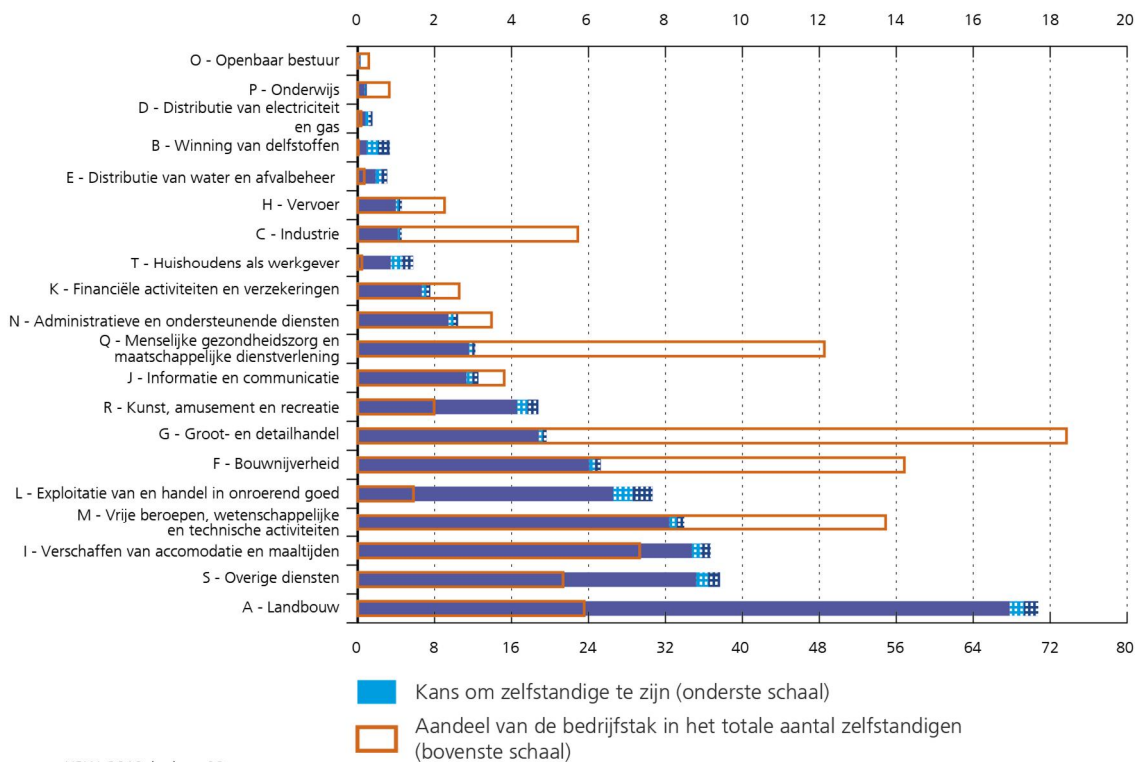
In de landbouw is de kans om zelfstandige te zijn veruit het grootst, gegeven dat bijna zeven op de tien werkenden actief in die bedrijfstak dat statuut hebben. Die kans is trouwens aanmerkelijk hoger dan in alle andere branches. De daaropvolgende bedrijfstakken met de hoogste kansen zijn de overige diensten en de horeca (beide 36 %) en de branche vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten (33 %).

³ Zelfstandigen zonder handelszaak die niet tot een gereguleerd beroep behoren zoals een advocaat of arts. Ze kiezen ervoor om rechtstreeks samen te werken met de ondernemingen en weigeren daarbij een ondergeschiktheidsrelatie.

Grafiek 8 - Zelfstandigen naar bedrijfstak¹

(waarschijnlijkheid op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten^{2,3}, en aandeel van de bedrijfstak in het totale aantal zelfstandigen, 2008-2017⁴, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, in %)

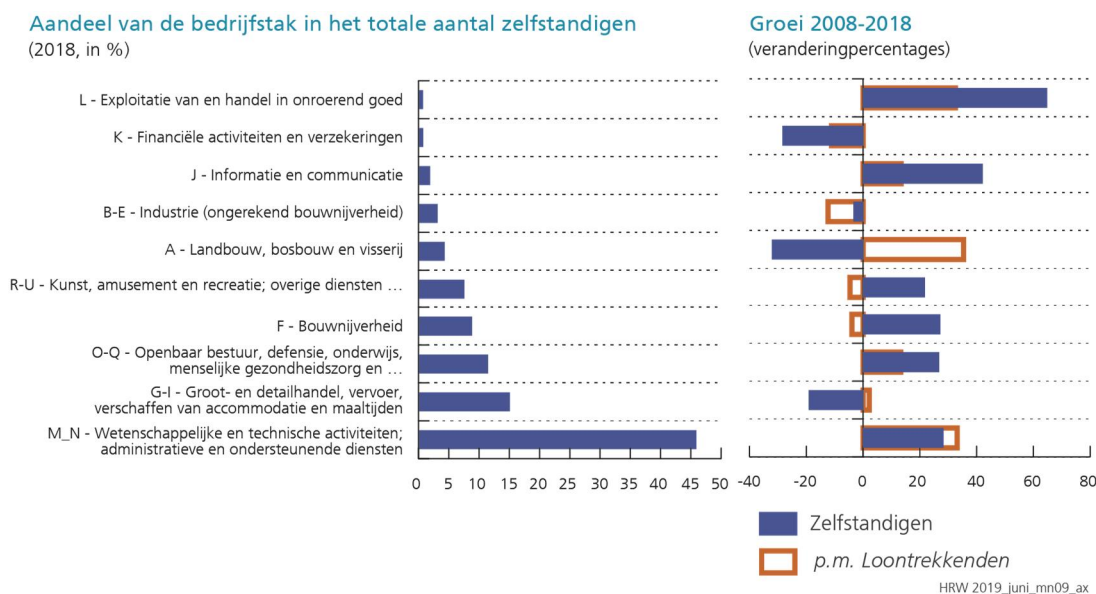
HRW_2019_juni_mn08_ax

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

- 1 Op basis van de NACE 2008-classificatie.
- 2 Alle resultaten zijn weergegeven in de bijlage.
- 3 Door te controleren voor het geslacht, het gewest waar de zelfstandige woont, de leeftijd, het scholingsniveau, de burgerlijke staat, het aantal kinderen en het geboorteland. De weergegeven resultaten houden rekening met een betrouwbaarheidsinterval van 95 %.
- 4 Wegens de reeksbreuk in de classificaties van de NACE-code in 2008, worden hier enkel gegevens uit de periode van 2008 tot 2017 gebruikt.

Het aandeel van die bedrijfstakken in het totale aantal zelfstandigen is echter maar gering. Zelfstandigen zijn vooral werkzaam in de handel, de bouwnijverheid, de intellectuele en technische beroepen en de gezondheidszorg, die een groot aantal vrije beroepen tellen.

Grafiek 9 – Omvang en verloop van de zelfstandige arbeid naar bedrijfstak (in %)

Bronnen: EC, NBB (Nationale rekeningen).

Aan de hand van de statistieken van de nationale rekeningen kan het werkgelegenheidsverloop voor zowel de loontrekkenden als de zelfstandigen worden vergeleken. Op die basis blijkt dat sommige bedrijfstakken uiteenlopende tendensen vertonen volgens het statuut. Zo gaat de handel, die zich bij de loontrekkenden verder ontwikkelt, sinds 2008 bij de zelfstandigen achteruit, ook al blijft die branche voor hen belangrijk. De transformatie van de handel, met de geleidelijke verdwijning van de kleine handelaars door de concurrentie van grote bedrijven en de ontwikkeling van de e-commerce, heeft daartoe bijgedragen. Dat geldt ook voor de landbouw, een bedrijfstak die steeds meer loontrekkenden telt, terwijl het aantal zelfstandigen terugloopt. De financiële activiteiten en verzekeringen alsook de industrie vertonen beide een daling voor zowel de zelfstandige als de gesalarieerde werkgelegenheid. In de bouwnijverheid en de bedrijfstak kunst neemt de zelfstandige arbeid toe, terwijl de gesalarieerde werkgelegenheid er licht terugloopt.

De branche die de wetenschappelijke en technische activiteiten alsook de administratieve en ondersteunende diensten omvat, groeide sinds 2008 met 28 % en telde in 2018 46 % van het totale aantal zelfstandigen. Daarnaast moet worden beklemtoond dat twee numeriek minder belangrijke bedrijfstakken, namelijk de exploitatie van en handel in onroerend goed en de branche informatie en communicatie, van 2008 tot 2018 spectaculair zijn gegroeid, met achtereenvolgens 65 en 42 %. Hun aandeel in het totale aantal zelfstandigen bedraagt echter nog altijd maar respectievelijk 1 en 2 %. De opwaartse tendens van het aantal zelfstandigen in de bouwnijverheid (+27 % van 2008 tot 2018) is deels toe te schrijven aan het groeiende aantal buitenlanders, vooral uit de nieuwe EU-lidstaten, die voor dat statuut kiezen om in België hun beroepsactiviteit uit te oefenen. Het aantal buitenlandse zelfstandigen is in die bedrijfstak tussen 2008 en 2017 bijna verdubbeld, van 22 700 tot 45 300.

Bijna één zelfstandige op de twee is werkzaam in de bedrijfstakken wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten

1.3.2. Opleiding, arbeidstijd en werktevredenheid

Net als de loontrekkende werknemers, nemen de zelfstandigen in België relatief weinig deel aan permanente opleiding. Volgens de indicator van Eurostat over de participatiegraad aan opleidingen gedurende de laatste vier weken (bevolking tussen 25 en 64 jaar), bedroeg in 2018 de participatiegraad van de zelfstandigen 10,1 %, wat lichtjes hoger is dan de 8,2 % van de loontrekkende werknemers, maar een stuk lager dan de resultaten van Finland en Zweden, waar de participatiegraad aan opleidingen respectievelijk rond de 30 % en 20 % ligt. Er moet bovendien worden beklemtoond dat bepaalde zelfstandigen, met name in vrije beroepen, wettelijk verplicht zijn om zich permanent bij te scholen, wat de participatiegraad van de rest van de groep des te verontrustend maakt. Gezien de complexe taken van de zelfstandige arbeid, is de deelname aan permanente opleiding nochtans essentieel opdat zelfstandigen zich kunnen aanpassen aan technologische, reglementaire of andere veranderingen en hun weerbaarheid kunnen verhogen.

Tabel 2 – Participatiegraad aan permanente opleiding volgens het beroepsstatuut (tijdens de laatste vier weken, in % van de bevolking van 25 tot 64 jaar)

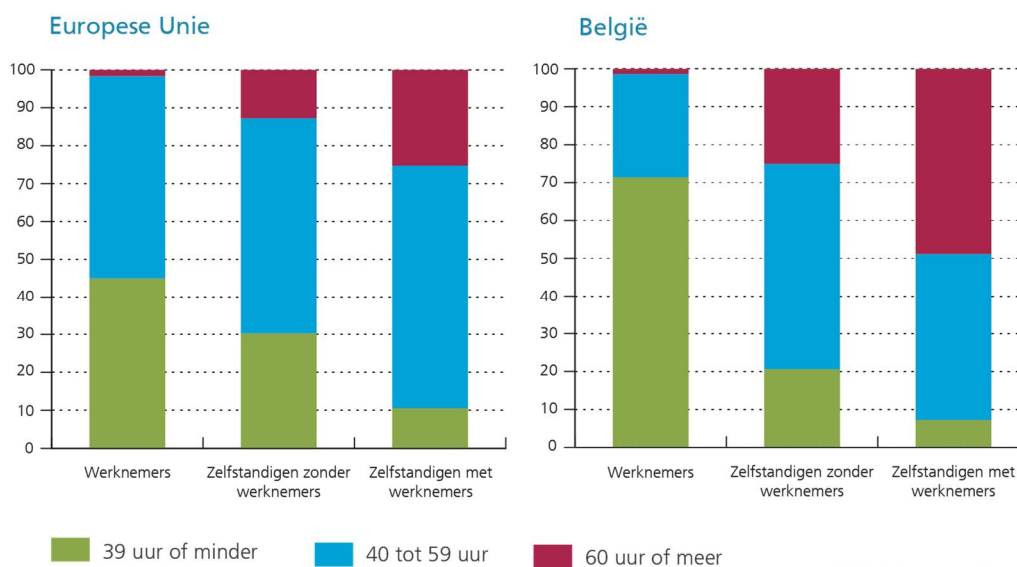
	2008		2018	
	Werknemers	Zelfstandigen	Werknemers	Zelfstandigen
BE	7,7	6,8	8,2	10,1
DE	8,2	8,3	7,8	7,7
DK	31,6	22,2	23,7	16,8
FI	26,3	15,9	31,0	23,1
FR	6,7	4,3	20,9	17,2
NL	19,9	13,0	21,4	16,6
SE	23,2	13,9	28,8	18,6
EU	10,9	6,7	12,4	8,5

Bron: EC.

De zelfstandige arbeid verschilt zeer sterk van de arbeid in loondienst inzake het aantal gewerkte uren. Zelfstandigen hebben veel langere werktijden dan loontrekkenden. Terwijl drie loontrekkenden op tien verklaren meer dan 40 uur per week te werken, geldt dat voor acht zelfstandigen op tien. Tot de werkenden die verklaren meer dan 60 uur per week te werken, behoren zeer weinig loontrekkenden, maar niet minder dan drie zelfstandigen op tien. De werklast van de zelfstandigen is in België groter dan in de EU, in het bijzonder voor de zelfstandigen met loontrekkenden. Voor de loontrekkenden geldt het tegendeel.

Grafiek 10 – Wekelijkse arbeidstijd naar statuut

(aantal per week gewerkte uren, in % van het totaal ongerekend variabele werktijden, 2018)

HRW 2019_juni_mn10_ax

Bron: EC.

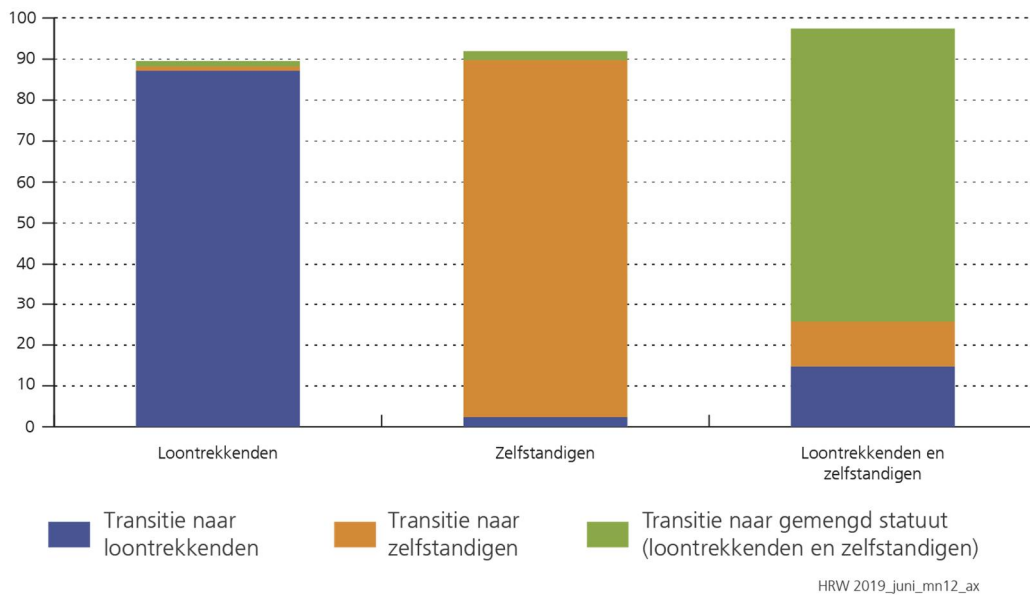
Niettemin verklaren meer zelfstandigen dan loontrekkenden zeer tevreden te zijn over hun beroepssituatie (55 %, tegen 49 % voor de loontrekkenden). Veruit de meeste zelfstandigen (negen op tien) wensen trouwens niet van statuut te veranderen. In België geeft 80 % van de zelfstandigen vrijwillig voor dat statuut gekozen, tegen slechts 60 % van hun tegenhangers in de EU.

Dit komt tot uiting in de lage mobiliteit tussen de statuten van loontrekkende en zelfstandige in België. Tijdens de referentieperiode 2014-2016 stapte amper 1 % van de loontrekkenden over op het statuut van zelfstandige. Het percentage zelfstandigen dat van statuut verandert naar de gesalarieerde werkgelegenheid ligt nauwelijks hoger, met slechts 2,7%. Bij de werkenden die beide statuten combineren, is de mobiliteit naar één statuut groter: 14,8 % schakelt over naar een statuut van loontrekkende, 11 % van hen wordt zelfstandige.

Transities tussen statuten zijn niet frequent, behalve voor werkenden die aanvankelijk beide combineerden

Er worden verschillen tussen de geslachten opgetekend. Aldus is de transitie van de zelfstandige naar de gesalarieerde werkgelegenheid hoger voor de vrouwen, terwijl de mannen iets minder vaak overstappen van een baan als loontrekkende naar een betrekking als zelfstandige.

Grafiek 11 – Transitie tussen de statuten van loontrekkende en zelfstandige (referentieperiode 2014-2016)

Bronnen: BCSS, berekeningen van de FOD WASO.

1.4. ONDERSTEUNING VAN HET ONDERNEMERSCHAP

1.4.1. Maatregelen om het ondernemerschap te stimuleren en ondersteunen

Volgens het Jaarverslag van de NBB van 2018⁴, wijzen verscheidene indicatoren, zoals de geringe beroepsmobiliteit, de grote fiscale en parafiscale druk op de arbeidsinkomens, de koppeling van de lonen aan de anciënniteit, de werkloosheidsvallen en de strikte regels inzake collectief ontslag, erop dat de arbeidsmarkt in België onvoldoende vlot functioneert, wat ook tot uiting komt in de lage oprichtings-/stopzettingsgraad van bedrijven.

Volgens de OESO is het kader voor de vereffening van ondernemingen in België veel strikter dan in de andere EU-landen, zowel qua omvang van de persoonlijke kosten voor de ondernemer in kwestie, als wat het ontbreken van preventiemechanismen of -regelingen betreft. Hoewel het niveau van de arbeidsbescherming al met al vergelijkbaar is met dat van de referentielanden, zijn de specifieke regels voor collectief ontslag in België bovendien stringenter. Ze brengen kosten mee voor de in gebreke blijvende ondernemer en werken de stigmatisering van mislukkingen in de hand. Diezelfde factoren kunnen de ontwikkeling van nieuwe projecten ontmoedigen. Sinds de hervorming van de regels inzake faillissement die in werking trad op 1 mei 2018, kunnen de resterende schulden van de zelfstandigen (openstaande schulden aan het einde van de insolventieprocedure) vlotter worden kwijtgescholden bij een faillissement, waardoor ze een tweede kans kunnen krijgen en de betrokken ondernemer gemakkelijker met nieuwe activiteiten kan starten.

Voorts zijn er initiatieven nodig om de toegang tot financiering te verbeteren, die aangepast zijn aan de behoeften van de ondernemingen, teneinde de oprichting van bedrijven te stimuleren. Daartoe

⁴ <https://www.nbb.be/nl/artikels/verslag-2018-economische-en-financiele-ontwikkelingen>.

werden verschillende maatregelen genomen, zoals de *taxshelter*, die deel uitmaakt van het 'start-up plan'⁵.

Daarnaast werden hervormingen tot stand gebracht om zelfstandigen aan te moedigen loontrekkenden in dienst te nemen. Een daarvan is de vanaf 2016 toegepaste nulbijdrage waarbij de eerste indienstneming wordt vrijgesteld van werkgeversbijdragen.

Het stimuleren van een ondernemerscultuur en van een positief beeld van het ondernemerschap bij jongere generaties is eveneens een middel om het ondernemerschap te stimuleren. Het onderwijs is daarvoor het kanaal bij uitstek. Er zijn reeds maatregelen genomen op federaal niveau, bijvoorbeeld het statuut van 'student-ondernemer' sinds 2017, maar ook in de gewesten: in Wallonië gaat het om het programma 'Générations entrepreneurs 2015-2020', dat onder meer een programma voor ondernemersscholen bevat, alsook bijscholing van leerkrachten in het vak van ondernemerschap; in Vlaanderen is er het 'Actieplan ondernemend onderwijs 2015-2019', dat het ondernemerspotentieel bij studenten en werkzoekenden beoogt te activeren, en in Brussel werd in 2016 de 'Strategie Jong Ondernemerschap' ten uitvoer gelegd, die tegen 2025 alle Brusselse jongeren bewust moet maken van wat ondernemen inhoudt. Met de steun van de federale en de gewestelijke overheden werd ook gestart met initiatieven om het ondernemerschap bij vrouwen te stimuleren ('Plan ter promotie van het vrouwelijke ondernemerschap').

Het Europese programma 'Small Business Act', dat erop gericht is het ondernemingsklimaat voor de kmo's te verbeteren, stelt de lidstaten een reeks toe te passen principes voor. Die aanbevelingen omvatten het creëren van een ondernemersvriendelijke omgeving, het bieden van een tweede kans, administratieve vereenvoudigingen, de toegang tot financiering, enz. Het Brussels en het Waals Gewest hebben zich daarop gebaseerd om een aantal maatregelen in die zin te nemen. In Brussel werden aldus niet minder dan 77 concrete maatregelen goedgekeurd⁶. Deze worden uitgevoerd tussen 2016 en 2025.

De gewesten hebben ook specifieke maatregelen genomen om de transities tussen werkloosheid of inactiviteit naar de zelfstandige arbeid te stimuleren. Ze nemen verschillende vormen aan, zoals een opleiding ter voorbereiding op een beroep als zelfstandige, een persoonlijke begeleiding of een vestigingspremie.

Volledig uitkeringsgerechtigde werklozen en kansengroepen (begunstigden van een ziekte- of invaliditeitsuitkering of van sociale bijstand, enz.) kunnen met name begeleid worden door een coöperatieve, die tot doel heeft de toekomstige zelfstandigen advies te verstrekken, te coachen, en hen te steunen bij hun voorbereidingen. Volledig uitkeringsgerechtigde werklozen kunnen eventueel gedurende maximaal 12 maanden een werkhervattingstoelage ontvangen ten laste van de RVA⁷. Alleenstaande ouders kunnen een maandelijkse kinderopvangtoelage krijgen als ze overstappen naar een baan als zelfstandige⁸. Ten slotte is het, onder bepaalde voorwaarden, ook mogelijk een activiteit als zelfstandige in bijberoep uit te oefenen en toch de werkloosheidsuitkering te behouden, met name in het kader van de 'springplank naar zelfstandige', een regeling die in oktober 2016 werd ingevoerd. Deze laatste maatregel is bedoeld om werklozen aan te moedigen zelfstandige te worden. Die maatregel stelt de werkloze in staat een nevenactiviteit als zelfstandige te beginnen en daarbij gedurende maximaal twaalf maanden de werkloosheidsuitkering te behouden. Volgens een analyse

⁵ In 2015 werd een *taxshelter*-mechanisme ingevoerd, waarmee natuurlijke personen die in een nieuwe onderneming (start-up) willen investeren, onder bepaalde voorwaarden een belastingkrediet van 30 tot 45 % krijgen. Dat mechanisme werd in 2017 uitgebreid naar de financiering van jonge groei-bedrijven (scale-up). Deze initiatieven maken deel uit van het federale 'Start-up plan', dat voor jonge ondernemers ook andere maatregelen omvat, met name een nieuwe fiscale regeling voor crowdfunding en een vermindering van de loonkosten bij indienstnemingen. Ter ondersteuning van de groei van kmo's genieten deze laatste, dankzij de hervorming van de vennootschapsbelasting, sinds 2018 een lager tarief voor de vennootschapsbelasting, namelijk 20 % op de eerste schijf van € 100 000 winst.

⁶ http://werk-economie-emploi.brussels/nl/news/-/asset_publisher/8daR37NeT7nE/content/id/1542588.

⁷ Voor nadere informatie, zie <https://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/t87>.

⁸ Behalve in de Duitstalige Gemeenschap.

van de RVA⁹, die gedurende 14 maanden een groep van ongeveer 11 000 werklozen heeft gevolgd, oefende 42 % van hen aan het einde van de periode een zelfstandige hoofdactiviteit uit zonder een werkloosheidsuitkering aan te vragen, was 9 % van hen loontrekkende en was 15 % loontrekkende met een nevenactiviteit als zelfstandige. Ongeveer 26 % van hen was nog altijd werkloos na de onderzochte periode van 14 maanden. Uit het verslag blijkt dat de uitstroom uit de werkloosheid veel hoger lag voor de werklozen die gevolg gaven aan die maatregel dan voor de andere werklozen.

1.4.2. Vertegenwoordiging en verdediging van de zelfstandigen

De belangen van de zelfstandigen worden verdedigd door gewestelijke werkgeversorganisaties (UCM in Wallonië en Brussel, UNIZO in Vlaanderen en Brussel), die aan hen een reeks diensten verlenen, met name inzake advies, begeleiding bij de creatie en ontwikkeling van hun activiteiten, maar ook steun bij de stappen die ze moeten ondernemen voor hun sociaal statuut, via hun sociaal verzekeringsfonds (aansluiting, sociale bijdragen, sociale rechten, stopzetting van de activiteit) en voor de gezinsbijslagen (uitkeringen, attesten, ...) via hun kinderbijslagfonds. Bepaalde vakbonden zijn ook gespecialiseerd in het verdedigen van de belangen van zelfstandigen, zoals het SDI, het Syndicaat der zelfstandigen en KMO's, of het NSZ, het Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen. Meer recentelijk trachtten de vakbonden van de loontrekkenden een nieuwe positie in te nemen om de zelfstandigen te vertegenwoordigen. Zo heeft het ACV dit jaar een nieuwe structuur opgezet om zowel individuele als collectieve bijstand te verlenen aan zelfstandigen die alleen werken (bijvoorbeeld voor de Deliveroo-koeriers).

1.5. KENMERKEN VAN DE ZELFSTANDIGEN

In deze paragraaf wordt ingegaan op de kenmerken van de zelfstandigen. Deze laatste zijn overwegend mannen (66 %) uit de middelste leeftijdsgroep (59 %), die hooggeschoold zijn (46 %) en de Belgische nationaliteit (89 %) hebben. Vergeleken met de loontrekkenden tellen de zelfstandigen echter een groter percentage mannen, personen uit de leeftijdsgroep 50-64 jaar en midden- of laaggeschoolde personen.

De typische zelfstandige is een hooggeschoolde man uit de middelste leeftijdsgroep met de Belgische nationaliteit

⁹ https://www.rva.be/sites/default/files/assets/publications/Etudes/2018/2018-12-21_Springplank_NL.pdf.

Tabel 3 - Zelfstandigen en loontrekkenden naar geslacht, leeftijd, scholingsniveau, gewest en nationaliteit (in % van het overeenstemmende totaal, 2018)

	Loontrekkenden	Zelfstandigen
Geslacht		
Man	51	66
Vrouw	49	34
Leeftijd		
15-24	7	2
25-49	64	59
50-64	28	35
65-74	0	4
Onderwijs		
Hooggeschoold	52	46
Middengespoold	36	39
Laaggeschoold	11	15
Gewest		
Brussel	10	11
Vlaanderen	61	62
Wallonië	29	27
Geboorteland		
EU	9	10
Niet-EU	9	8
Belg	82	82

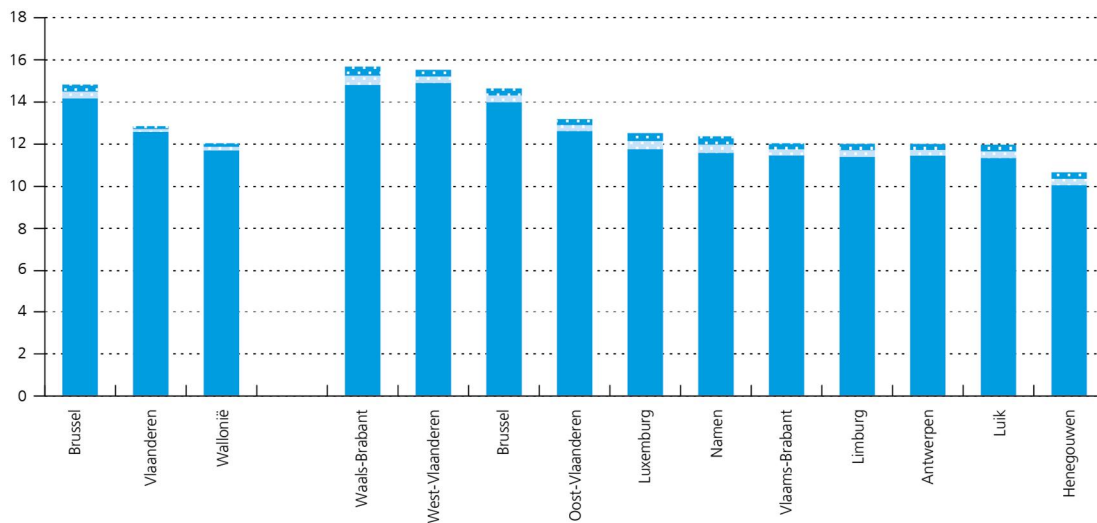
Bron: EC (EAK).

Rekening houdend met de persoonskenmerken van de werkenden¹⁰, maakt een werkende 12,6 % kans voor het statuut van zelfstandige te kiezen. De inwoners van Brussel hebben de grootste kans zelfstandige te zijn (14 %). In Vlaanderen en Wallonië is die kans iets kleiner, met respectievelijk zowat 13 en 12 %. De analyse naar gewest verhuft echter bepaalde specifieke ontwikkelingen in de provincies. In West-Vlaanderen en Waals-Brabant liggen de kansen immers iets hoger dan die in Brussel. In alle andere provincies zijn de kansen geringer dan in de hoofdstad, waarbij het verschil schommelt tussen 1 (Oost-Vlaanderen) en 4 procentpunt (Henegouwen).

¹⁰ Inzake leeftijd, scholingsniveau, studierichting, burgerlijke staat, aantal kinderen en geboorteland.

Grafiek 12 – Kans om zelfstandige te zijn naar gewest en provincie¹

(op basis van het Probitmodel met vaste tijdeffekten, 2005-2017, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

HRW 2019_juni_mn25_ax

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

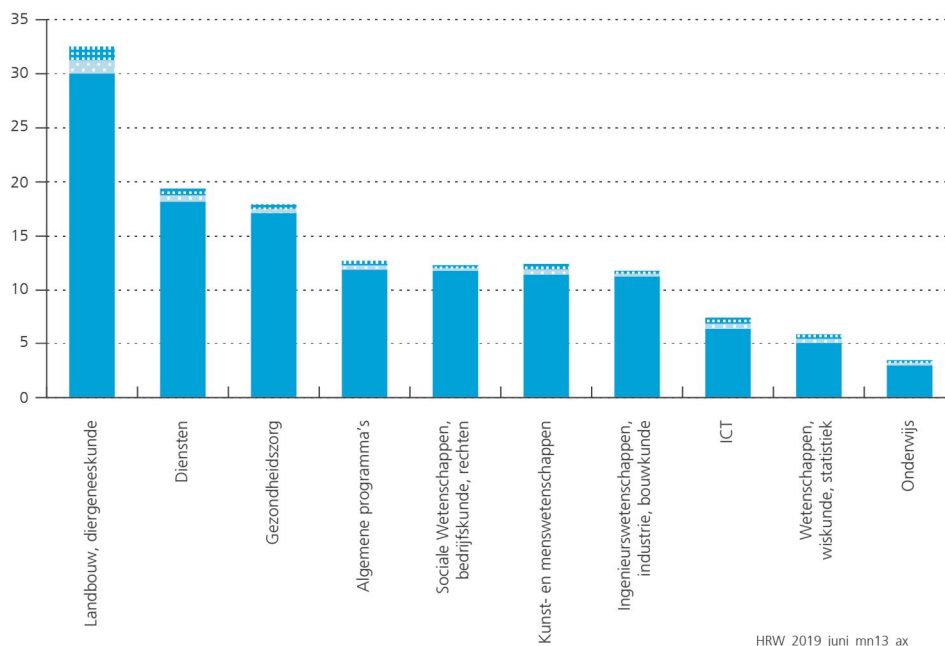
¹ Door te controleren voor het geslacht, de leeftijd, het scholingsniveau, de burgerlijke staat, het aantal kinderen en het geboorteland.

In tegenstelling tot gemiddeld in de EU neemt in België de kans om zelfstandige te zijn toe met het scholingsniveau. Die kans schommelt van ongeveer 10 % voor een laaggeschoolde tot 14 % voor een hooggeschoolde. Terwijl elders de zelfstandige arbeid meer wordt aangewend door laaggeschoolden om tot de arbeidsmarkt toe te treden, zijn het in ons land vooral afgestudeerden van het hoger onderwijs die dat statuut aannemen. Dat resultaat wordt voor een groot deel verklaard door het hoge aandeel van de vrije beroepen bij de zelfstandigen.

De kans om zelfstandige te zijn, neemt toe met het scholingsniveau

Grafiek 13 - Kans om zelfstandige te zijn naar studierichting¹

(op basis van het Probitmodel met vaste tijdeffekten, 2005-2017, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

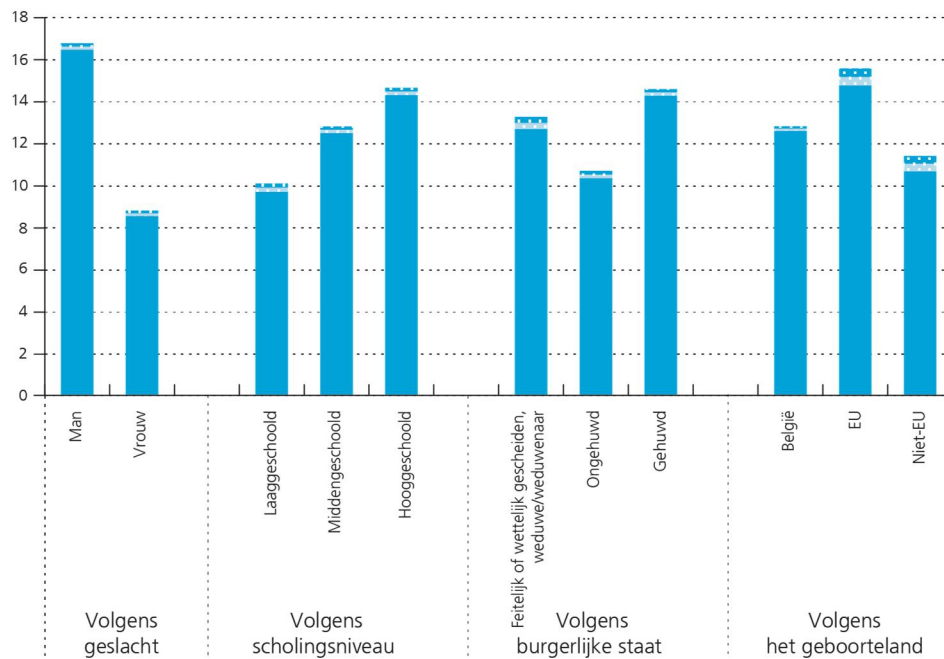

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

¹ Door te controleren voor het geslacht, het gewest waar de zelfstandige woont, het scholingsniveau, de burgerlijke staat, het aantal kinderen en het geboorteland.

Wie studierichtingen in verband met diergeneeskunde of gezondheidszorg heeft gevolgd, is het meest geneigd voor het statuut van zelfstandige te kiezen. De toename van de vrije beroepen wordt in de hand gewerkt door de ontwikkeling van een reeks beroepen, namelijk intellectuele beroepen als adviseurs, informatici, dienstverlenende kantoren ... (+27 900 eenheden tussen 2008 en 2017), paramedische beroepen zoals psychologen, verplegers, verloskundigen, therapeuten, masseurs ... (+24 000), maar ook door het privéonderwijs (+6 100). De meer 'traditionele' vrije beroepen, zoals geneesheren, tandartsen, apothekers en dierenartsen, advocaten en notarissen, architecten, landmeters, ingenieurs, boekhouders, experts (belastingen-vastgoed) enz., zijn sinds 2008 wat matiger gegroeid, met ongeveer 8 500 eenheden voor al die beroepen samen.

Grafiek 14 - Kans om zelfstandige te zijn naar geslacht, scholingsniveau, burgerlijke staat en herkomst¹
(op basis van het Probitmodel met vaste tijdeffecten, 2005-2017, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

HRW2019_juni_mn14_ax

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

¹ Door te controleren voor het geslacht, het gewest waar de zelfstandige woont, het scholingsniveau, de burgerlijke staat, het aantal kinderen en het geboorteland.

Met betrekking tot de andere persoonskenmerken valt op te merken dat, ceteris paribus, een vrouw ongeveer 8 procentpunt minder kans maakt om zelfstandige te zijn dan een man. Dat verschil loopt licht terug tot 6 procentpunt wanneer ook wordt gecontroleerd voor de bedrijfstak. De burgerlijke staat heeft eveneens een effect op de kans om zelfstandige te zijn. Deze is groter voor gehuwden (14 %) dan voor ongehuwden (10 %). Of de betrokkene al dan niet kinderen heeft, oefent daarentegen geen statistisch significante invloed uit.

Wanneer de herkomst wordt bekeken, blijkt dat personen uit een Europees land het meeste kans maken om als zelfstandige te werken (15 %). Dat cijfer ligt hoger dan voor iemand die geboren is in België (13 %), maar ook boven dat voor personen die buiten de EU geboren zijn (11 %) ¹¹.

Uit de EU afkomstige personen maken meer kans als zelfstandige te werken

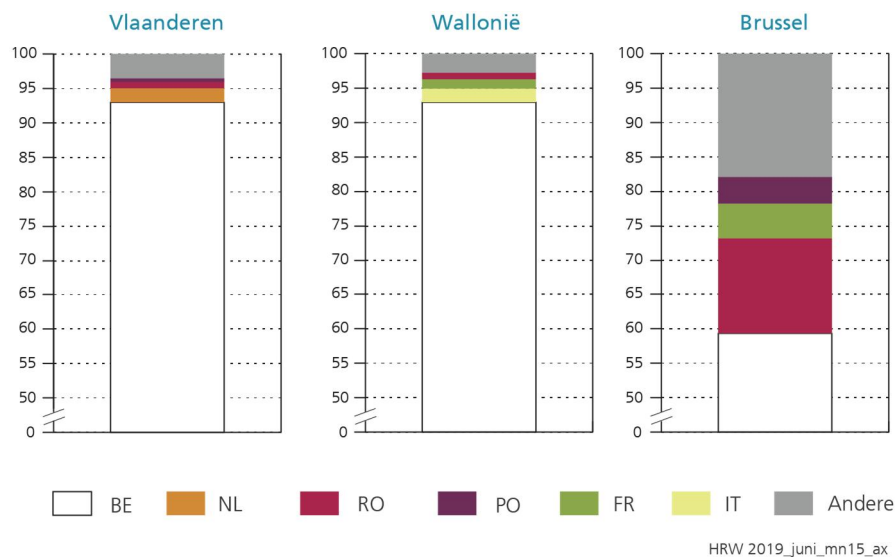
In absolute cijfers zijn de Roemenen na de Belgen, die bijna negen op de tien zelfstandigen tellen, het talrijkst (21 % van de niet-Belgen), gevolgd door de Nederlanders (14 %) en de Fransen (11 %). De starters, dat zijn werkenden die een zelfstandige activiteit aanvangen, bestaan voor ongeveer een vierde uit buitenlandse werkenden, waaronder een derde Roemenen.

De forse groei van het aantal buitenlandse zelfstandigen uit Oost-Europese landen houdt verband met de uitbreiding van de EU. België had immers maatregelen genomen om de toegang tot zijn arbeidsmarkt voor de onderdanen van die nieuwe lidstaten in te perken. Die beperking gold enkel

¹¹ Voor nadere informatie over de herkomst van de zelfstandigen in België, zie <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ondernemerschap-en-diversiteit>.

voor de loontrekkenden, niet voor de zelfstandigen, die op basis van de vrijheid van dienstverlening hun activiteit op het hele grondgebied van de EU mogen uitoefenen¹². Dat was tot in 2009 het geval voor Tsjechië, Slowakije, Letland, Polen, Hongarije, Litouwen en Estland, tot in 2014 voor Bulgarije en Roemenië en tot in 2015 voor Kroatië.

Grafiek 15 – Aantal zelfstandigen volgens de nationaliteit naar gewest (2017, in % van het overeenstemmende totaal)

Bron: RSVZ.

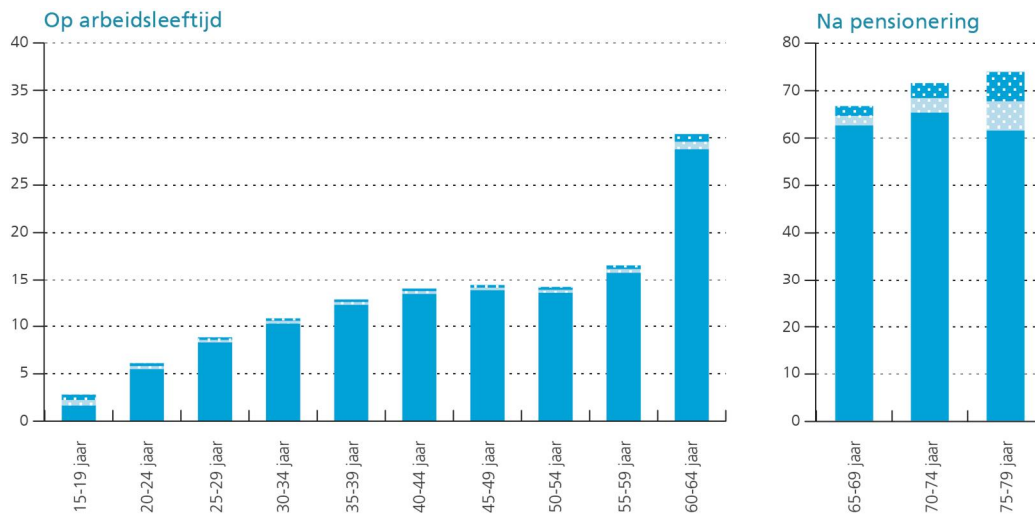
Het is in Brussel dat men de meeste buitenlandse werkenden telt: 41 % van de zelfstandigen is er geen Belg, tegen 7 % in Vlaanderen en Wallonië. De oververtegenwoordiging in het Brussels Gewest heeft onder meer te maken met het feit dat Brussel een grote stad is, met een grotere aantrekkingskracht op buitenlandse werkenden. Dat geldt ook voor Charleroi, Luik of Antwerpen¹³.

¹² Met uitzondering van de gereguleerde beroepen.

¹³ <https://www.rsvz.be/nl/publication/statistieken-niet-belgen-trends-2017>.

Grafiek 16 - Kans om zelfstandige te zijn naar leeftijd¹

(op basis van het Probitmodel met vaste tijdeffecten, 2005-2017, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

HRW 2019_juni_mn16_ax

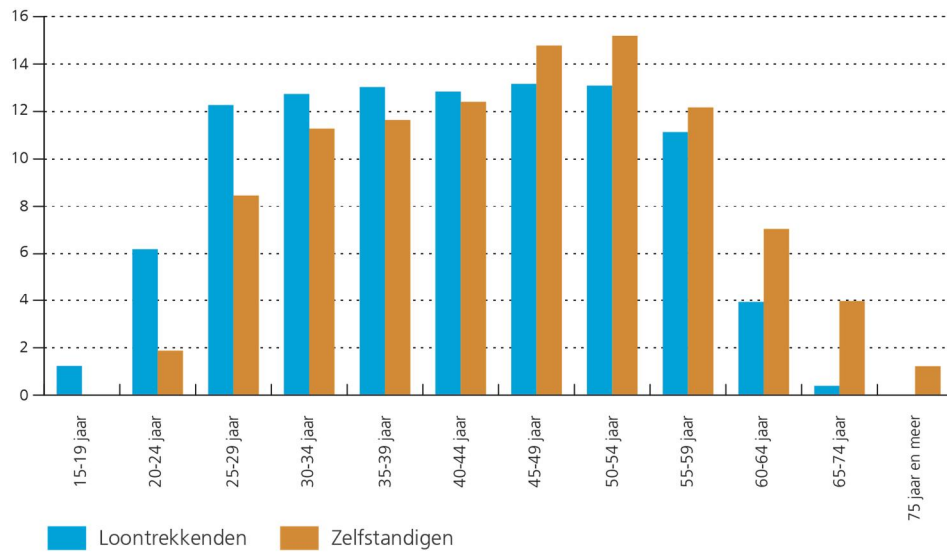
Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

- ¹ Alle resultaten zijn weergegeven als bijlage.
- ² Door te controleren voor het geslacht, het gewest waar de zelfstandige woont, het scholingsniveau, de burgerlijke staat, het aantal kinderen en het geboorteland.

De leeftijd heeft ook een aanzienlijke invloed op de kans om als zelfstandige te werken. Deze kans neemt geleidelijk toe van 2 % voor de 15-19-jarigen tot 11 % voor de 30-34-jarigen. Vervolgens stabiliseert ze zich tot 60 jaar rond de 13 à 16 %, waarna ze verdubbelt voor de 60-64-jarigen. Vanaf de pensioenleeftijd bedraagt die kans meer dan 60 %. De meeste werkenden die besluiten na hun pensionering een beroepsactiviteit te blijven uitoefenen, nemen het statuut van zelfstandige aan. De mogelijkheid voor gepensioneerden om hun pensioen te combineren met het inkomen uit een zelfstandige activiteit, heeft daartoe bijgedragen.

Bij een vergelijking van de leeftijdsstructuur van de werkenden kan effectief worden vastgesteld dat de verdeling sterk verschilt naargelang van het statuut. Verhoudingsgewijs werken jongere werkenden vaker als loontrekkende en meer oudere werknemers als zelfstandige. De complexiteit en de toename van de door dit laatste statuut vereiste competenties (vaardigheden in verband met de hoofdactiviteit, maar ook administratieve en boekhoudkundige lasten, beheer van de handelsrelaties, enz.) vormen wellicht een minder belangrijke hinderpaal voor ervaren werkenden dan voor starters.

Grafiek 17 - Leeftijdstructuur van de zelfstandigen en de loontrekkenden
(in % van het overeenstemmende totaal, 2018)

HRW 2019_juni_mn17_ax

Bron: EC (EAK).

2. SOCIALE BESCHERMING EN INKOMENS

2.1. SOCIALE BESCHERMING

In België worden de meeste werkenden gedekt door de sociale zekerheid. De loontrekkenden worden gedekt ongeacht hun werktijd of type van arbeidsovereenkomst. Studenten en werknemers met een leercontract genieten sociale bescherming via de persoon die hen ten laste heeft. Zelfstandigen in bijberoep worden gedekt op basis van hun hoofdactiviteit, dat wil zeggen een statuut van loontrekkende bij de overheid of in de private sector. Zelfstandigen hebben een ander sociaal stelsel dan loontrekkenden, dat hun niet dezelfde rechten inzake sociale bescherming biedt.

Tabel 4 – Sociale bescherming volgens het statuut

	Zelfstandigen		Werknemers				
	Hoofd-activiteit	Neven-activiteit	Voltdijs/deeltijs	Vast/tijdelijk	Seizoensarbeid	Flexi-jobs	Student
Gezondheidszorg							
Ziekte							
Moeder- of vaderschap							
Pensioen							
Werkloosheid							
Sociale bijstand							
Langdurige verzorging							
Invaliditeit							
Arbeidsongeval							
Kinderbijslag							

Bronnen: EC (2019), NBB, RVA.

Rood: geen; oranje: gedeeltelijke; groen: volledige.

In tegenstelling tot de loontrekkenden in de private sector of bij de overheid moet een zelfstandige zich aansluiten bij een verzekeringskas en een ziekenfonds. Zelfstandigen genieten bepaalde rechten inzake gezinsbijslagen, ziekte- en invaliditeitsverzekering, moederschap, pensioen en overbruggingsrecht. Ze kunnen echter geen werkloosheidsuitkeringen krijgen. Indien ze vóór hun zelfstandige activiteit evenwel rechten op werkloosheid hadden verworven op basis van een statuut als loontrekkende of uitkeringsgerechtigde werkloze, behouden ze die rechten gedurende 15 jaar. Zelfstandigen zijn ook niet beschermd bij een arbeidsongeval of beroepsziekte. In dat geval kunnen ze niettemin wel terugvallen op de ziekteverzekering of de invaliditeit.

Zelfstandigen zijn minder volledig sociaal beschermd dan loontrekkenden

Tabel 5 - Tarieven van de socialezekerheidsbijdragen naar statuut en aard van de activiteit
(bijdragen 2019, referentiejaar 2016 voor de zelfstandigen)

Zelfstandigen	
<u>In hoofdberoep:</u>	
Inkomen tussen € 0 en € 59 795,61	20,50 %
Inkomen tussen € 59 795,61 en € 88 119,80	14,16 %
Inkomen hoger dan € 88 119,80	Maximum van 4 067,20 €
 Min € 709,68 - Max € 4 067,20	
<u>In bijberoep:</u>	
Inkomen lager dan € 1 531,99	0 %
Inkomen hoger dan € 1 531,99	idem als hoofdberoep
<u>Na pensionering:</u>	
Inkomen lager dan € 3 063,98	0 %
Inkomen tussen € 3 063,98 en € 59 795,61	14,7 %
Inkomen tussen € 59 795,61 en € 88 119,80	14,16 %
<u>Student-zelfstandige:</u>	
Inkomen tussen € 0 en € 6 923,69	0 %
Inkomen tussen € 6 923,69 en € 13 847,39	20,50 %
Inkomen hoger dan € 13 847,39	Idem hoofdberoep
<u>Starters:</u>	
Mogelijkheid om verlaagde bijdragen te betalen gedurende de eerste 3 jaar, daarna regulering op basis van het reële inkomen	
Loontrekkenden	
<u>Na pensionering:</u>	
Werkgeversbijdragen	24,92 %
Werknemersbijdragen	13,07 %
Bronnen: RSVZ, RSZ, UCM.	

De zelfstandigen zijn onderworpen aan lagere bijdragen dan de heffingen op het inkomen van de loontrekkenden (werkgevers- en werknemersbijdragen samen), maar die geringere bijdrage biedt hun ook minder rechten. Het bijdragetarief van de zelfstandigen is **Een lager heffingstarief maar ook minder rechten** degressief: het daalt naarmate het inkomen toeneemt, in tegenstelling tot het tarief dat van toepassing is op de inkomens van de loontrekkenden. Bovendien geldt voor de bijdragen van de zelfstandigen een jaarlijks plafond, wat ook niet het geval is voor loontrekkenden.

Zelfstandigen in bijberoep zijn dan weer een verminderde kwartaalbijdrage verschuldigd en hoeven geen sociale bijdragen te betalen indien hun netto beroepsinkomen op jaarbasis niet boven een bepaald plafond uitkomt. Die verlaagde bijdragen stellen de werkenden niet in staat additionele

sociale rechten op te bouwen in het stelsel van de zelfstandigen, maar ze behouden de aan hun hoofdberoep verbonden sociale rechten (loontrekkende of ambtenaar).

Voor de zelfstandigen die een activiteit aanvatten (starters), worden de bijdragen gedurende de eerste drie jaar verlaagd en vervolgens geregulariseerd.

Er werden maatregelen genomen om hun sociaal statuut te hervormen en het evenwicht tussen hun beroepsleven en privéleven te verbeteren, zoals de verlenging van het zwangerschapsverlof (sinds 2017 werd dit met 4 weken verlengd tot maximaal 12 weken) en de verhoging van het minimumpensioen (sinds 2016 werd het minimumpensioen van de zelfstandigen opgetrokken tot hetzelfde niveau als dat van de loontrekkenden, wat een forse verhoging van dat minimumpensioen impliceerde). Momenteel bedraagt het minimumpensioen € 1 566,79 voor een gezin, € 1 253,83 voor een alleenstaande en € 1 237,07 voor het overlevingspensioen. Bij arbeidsongeschiktheid werd de carenperiode waarin de zelfstandige geen vergoeding ontvangt, in 2018 teruggebracht van 1 maand tot 2 weken en in 2019 tot 1 week (die periode geldt niet voor loontrekkenden). In 2017 werd een nieuw stelsel ingevoerd voor de studenten die het statuut van zelfstandige wensen aan te nemen. In dat kader blijft de student ten laste van zijn ouders voor de medische verzorging en moet hij geen enkele bijdrage betalen indien zijn inkomen op jaarbasis lager is dan € 6 923,69; voor een inkomen tussen € 6 923,69 en € 13 847,39 is hij verminderde bijdragen (20,5 %) verschuldigd; daarboven is het stelsel van zelfstandigen in hoofdberoep van toepassing.

Om hun geringere sociale bescherming te compenseren, kunnen de zelfstandigen een beroep doen op niet-verplichte regelingen (verzekeringen, ziekenfondsen), wat de totale kosten van hun sociale bescherming doet oplopen. Die regelingen worden hoofdzakelijk gebruikt ter aanvulling van de ziekteverzekering en het pensioen, waarvoor ze minder goed worden gedekt, op financieel gebied (ze krijgen vaak minder hoge forfaitaire bedragen dan de vergoedingen voor loontrekkenden, voor wie de vergoedingen overeenstemmen met een percentage van het loon), maar ook in de tijd (begrensde dekkingperiode voor de zelfstandigen, doorgaans niet voor de loontrekkenden).

Voor behoeftige zelfstandigen kan een vrijstelling van sociale bijdragen worden verleend voor enkele kwartalen (maximaal 4 gedurende een loopbaan). Die vrijstelling wordt verleend indien de werkende tijdelijk in een moeilijke financiële of economische situatie verkeert.

Als een zelfstandige zijn activiteit moet stopzetten als gevolg van een faillissement, financiële moeilijkheden, een gebeurtenis (brand, allergie, enz.) of een collectieve schuldenregeling, kan hij, onder bepaalde voorwaarden, financiële bijstand krijgen ('overbruggingsrecht'). Die financiële steun is gekoppeld aan het behoud van de rechten inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering (zonder betaling van bijdragen). De zelfstandige kan dat recht meermaals tijdens zijn loopbaan genieten, maar voor ten hoogste 12 maanden in totaal. De financiële bijstand bedraagt € 1 556,05 per maand voor wie kinderen ten laste heeft, € 1 245,23 zonder gezinslast. De zelfstandige moet aan een reeks stringente voorwaarden voldoen¹⁴ om dat recht te kunnen verkrijgen. Het rapport aangevraagd door de EC¹⁵ heeft aanbevolen dat recht uit te breiden tot de personen die financiële problemen hadden zonder echter al failliet te zijn verklaard.

¹⁴ Hij moet failliet zijn verklaard, of een collectieve schuldenregeling hebben verkregen binnen de drie jaar voorafgaand aan de stopzetting, of zijn gedwongen de zelfstandige activiteit te onderbreken wegens een natuurramp, een brand, een vernieling door een derde of een (beroeps)allergie, of de activiteit als zelfstandige hebben stopgezet als gevolg van economische moeilijkheden ...

¹⁵ Zie EC(2017b).

Tabel 6 – Sociale bescherming van de zelfstandigen : internationale vergelijking

	Gezondheidszorg	Ziekte	Moeder of vaderschap	Pensioen	Nabestaanden-pensioen	Werkloosheid	Sociale bijstand	Langdurige verzorging	Invaliditeit	Arbeidsongeval	Kinderbijslag
BE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
DE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
DK	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
FI	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
FR	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
NL	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
SE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Bronnen: EC, NBB, RVA.

Rood : geen; oranje : gedeeltelijke; groen : volledige.

In vergelijking met andere Europese landen, en met name de voornaamste buurlanden, is de sociale bescherming van de zelfstandigen in België relatief uitgebreid aangezien ze de meeste aspecten van de sociale bescherming dekt, met uitzondering van de werkloosheid en de arbeidsongevallen. Ze is echter minder omvangrijk dan die van zelfstandigen in Zweden of in Finland.

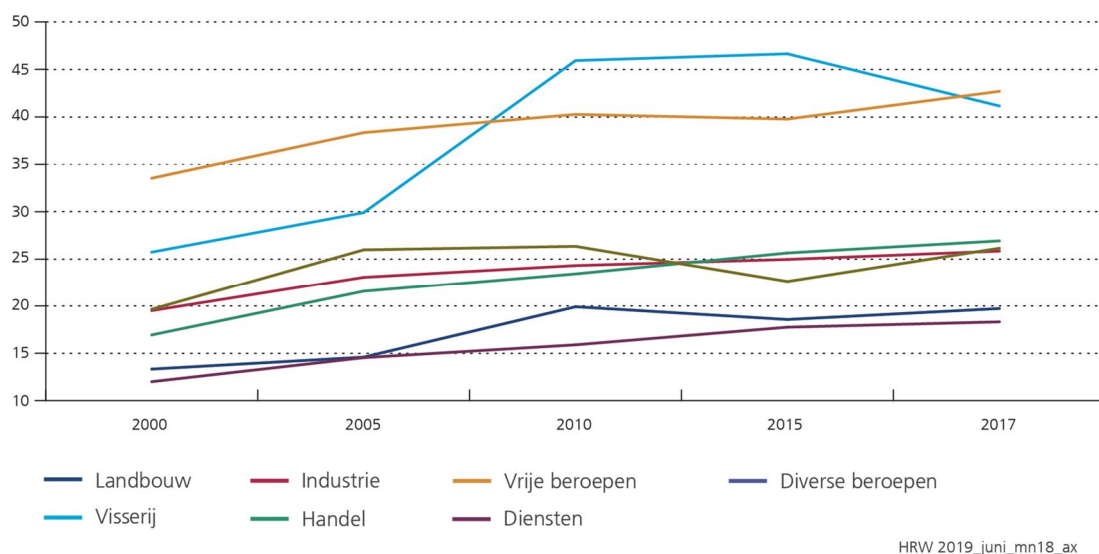
In de noordse landen ligt de sociale bescherming van de zelfstandigen dichter bij die van de loontrekkenden, hoewel ze niet perfect vergelijkbaar is

In Finland en Zweden zijn de zelfstandigen automatisch verzekerd tegen het werkloosheidsrisico. In Finland gaat het om een forfaitaire toelage, die kan worden aangevuld met een niet-verplichte verzekering om de toelage te koppelen aan het inkomen. Hetzelfde systeem wordt ook toegepast voor de loontrekkenden. In Zweden biedt de werkloosheidsverzekering een universele toelage in combinatie met een compensatie die op vrijwillige basis aan het inkomen gekoppeld is. Niettemin is zelfs in die landen de werkloosheidsdekking van de zelfstandigen beperkt. Zo is de zelfstandige die in Zweden zijn activiteit hervat, in de daaropvolgende 5 jaar niet meer gedekt. Bovendien beschikken zij, in tegenstelling tot de loontrekkenden, niet over de mogelijkheid om de werkloosheidsuitkering te combineren met een deeltijd baan. In Denemarken bestaat er een werkloosheidsverzekering op vrijwillige basis. De overheid financiert het werkloosheidsstelsel voor zowel de loontrekkenden als de zelfstandigen. De uitkeringen worden echter toegekend ingevolge discretionaire beslissingen die gebaseerd zijn op complexe regels waarin onder meer rekening wordt gehouden met het statuut, de bedrijfstak, de taken, het aantal gewerkte uren, de turnover van de onderneming, haar vestigingsplaats, haar openingsuren en het aantal werknemers dat ze in dienst heeft. Daarbij zij eraan herinnerd dat in België de zelfstandigen geen toegang hebben tot de werkloosheidsverzekering, maar dat er een overbruggingsrecht bestaat, dat is een in de tijd beperkte forfaitaire financiële bijstand die wordt verleend in bepaalde gevallen, zoals een faillissement of economische moeilijkheden. Dat recht is onderworpen aan strikte voorwaarden.

2.3. INKOMENS

De gegevens van het RSVZ verschaffen een reeks inlichtingen over de inkomens van de zelfstandigen. Het gemiddelde van de aangegeven netto-inkomens van de zelfstandigen in hoofdberoep (bruto beroepsinkomens, verminderd met de beroepsuitgaven en -kosten en de bedrijfsverliezen), dat als basis dient voor¹⁶ de berekening van de sociale bijdragen, beliep in 2017 € 29 850 op jaarbasis. De verschillen tussen de bedrijfstakken zijn aanzienlijk; de visserijsector (die de rederijen omvat maar slechts 0,1 % van de zelfstandigen vertegenwoordigt) en de vrije beroepen (30 % van de zelfstandigen) zijn het meest lonend. Aan het andere uiteinde van de inkomensverdeling bevinden zich, in afnemende volgorde van het loon, de handel, de industrie (voornamelijk de bouwnijverheid), de overige beroepen, de landbouw en de diensten.

Grafiek 18 - Verloop van de gemiddelde netto-inkomens¹ naar bedrijfstak voor de zelfstandigen in hoofdberoep
(in € duizend, op basis van het inkomen van drie jaar eerder)

Bron: RSVZ.

¹ Bruto beroepsinkomens, verminderd met de beroepsuitgaven en -kosten en, eventueel, met de bedrijfsverliezen, dat zijn de inkomens die als basis dienen voor de berekening van de sociale bijdragen.

De inkomens van de zelfstandigen verschillen sterk volgens het geslacht, de geografische vestigingsplaats en de aard van hun activiteit. Mannen verdienen gemiddeld meer dan vrouwen (gemiddeld 1/3 meer inkomen voor de hoofdberoepen, 15 % voor de bijberoepen en de helft na de pensionering). Het hoeft niet te verwonderen dat de hoofdberoepen het grootste inkomen opleveren (30 000), gevolgd door de activiteiten na de pensionering (13 000) en daarna de bijberoepen (4 000). Het relatief hoge inkomenspeil van de gepensioneerde zelfstandigen valt te verklaren door een compositie-effect. Die categorie bestaat vooral uit handelaars en beoefenaars van vrije beroepen. Voor de hoofdberoepen ligt het gemiddelde inkomen het hoogst in Vlaanderen en vervolgens in Wallonië. Voor de bijberoepen en de zelfstandige arbeid na pensionering is het gemiddelde inkomen het hoogst in Brussel.

Sterk uiteenlopend inkomen volgens activiteit, statuut of persoonlijke kenmerken

¹⁶ Het gemiddelde van de door het RSVZ geraamde referentie-inkomens in 2014 wordt gehanteerd voor de berekening van de voorlopige bijdragen voor 2017.

Tabel 7 – Inkomen van de zelfstandigen naar aard van de activiteit en geslacht, per provincie
(in €, 2017 op basis van het inkomen op jaarbasis van 2014)

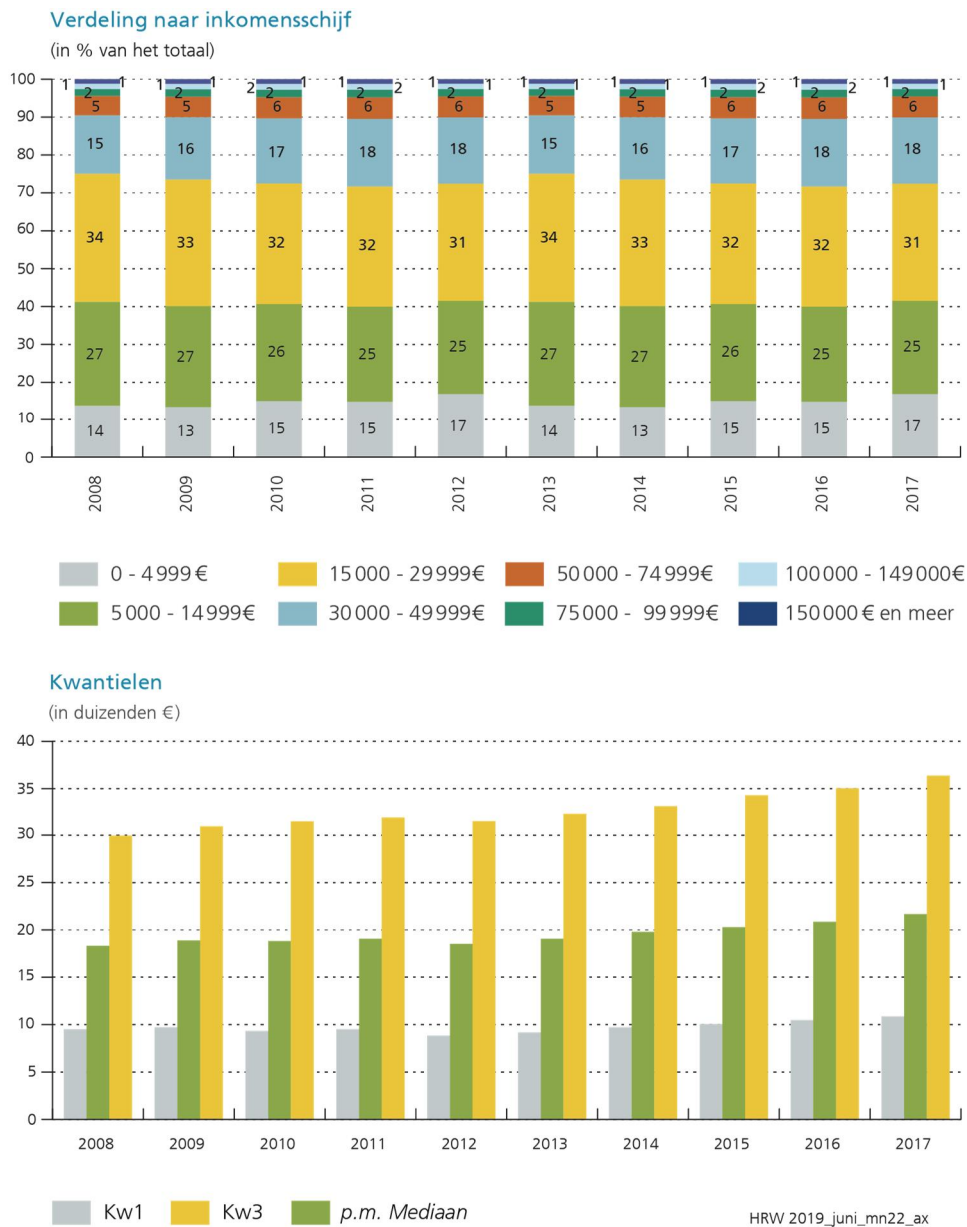
	Hoofdberoep			Bijberoep			Actief na pensionering		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Antwerpen	32 864	22 670	29 471	4 195	3 459	3 904	14 132	6 664	12 493
Vlaams-Brabant	33 625	26 322	31 287	4 150	3 509	3 897	14 738	7 417	13 024
Waals-Brabant	33 497	24 273	30 594	5 549	3 530	4 658	27 896	9 362	23 042
West-Vlaanderen	33 444	22 725	29 765	3 659	3 217	3 496	13 809	7 710	12 378
Oost-Vlaanderen	32 592	24 074	29 779	3 994	3 260	3 724	12 654	7 070	11 378
Henegouwen	27 152	22 612	25 672	3 576	3 938	3 725	15 519	8 027	13 472
Luik	30 880	22 791	28 247	4 196	3 763	4 028	15 282	8 757	13 650
Limburg	30 403	21 853	27 449	3 293	3 129	3 233	10 970	6 193	9 949
Luxemburg	26 491	19 038	24 008	2 733	3 046	2 834	10 873	6 559	9 754
Namen	29 723	22 595	27 396	3 663	3 368	3 549	15 354	7 176	13 194
Brussels Gewest	26 320	24 674	25 896	5 590	4 521	5 154	19 727	11 216	17 239

Bron: RSVZ.

In het groen, het hoogste inkomen; in het rood, het laagste.

De zelfstandigen in hoofdberoep hebben een groter inkomen in de provincies Waals-Brabant en Vlaams-Brabant. De inkomens van de vrouwen in Brussel behoren tot de hoogste, terwijl die van de mannen in de hoofdstad het laagst zijn. Naast de twee Brabantse provincies vertonen Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Antwerpen over het geheel genomen de hoogste inkomens.

Grafiek 19 – Inkomensverdeling bij de zelfstandigen in hoofdberoep

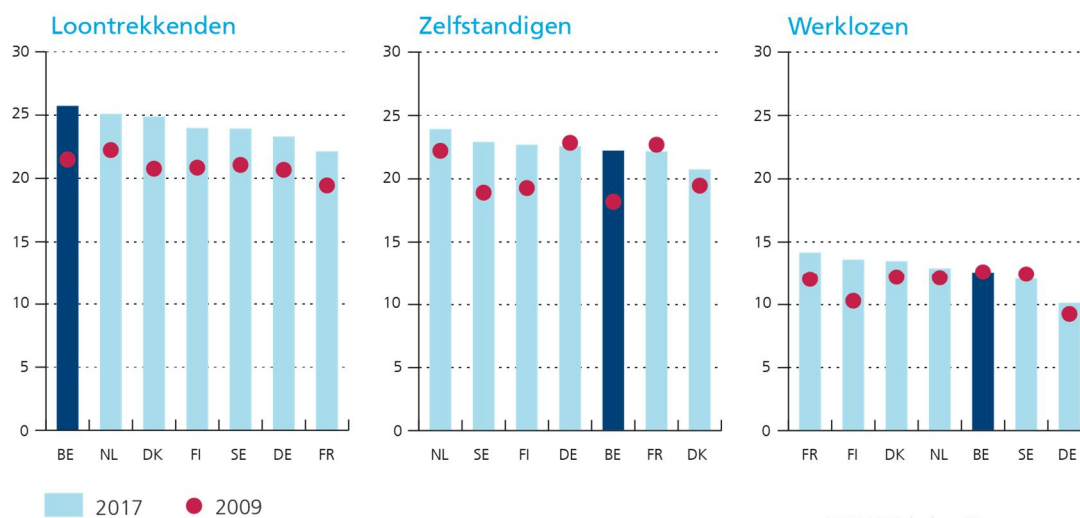

Bron: RSVZ.

Volgens een verslag van het RSVZ (2018) zijn de inkomens van de zelfstandigen ongelijker verdeeld dan in de totale bevolking: 80 % van de zelfstandigen beschikt over 40 % van de inkomens. De rijkste 20 % zelfstandigen ontvangen met andere woorden 60 % van de inkomens. Sinds 2008 lijken de inkomensverschillen toe te nemen, wat niet het geval is voor de loontrekkenden.

De inkomens van de zelfstandigen zijn ongelijker verdeeld dan in de totale bevolking en die ongelijkheid neemt verder toe

Grafiek 20 - Equivalent mediaan inkomen
(in duizenden koopkrachtstandaarden¹, 18-64 jaar)

HRW 2019_juni_mn23_ax

Bron: EC (SILC).

¹ Koopkrachtstandaard: kunstmatige munteenheid die de verschillen inzake prijsniveau tussen de landen opheft (met die standaard is het mogelijk in alle landen dezelfde hoeveelheid goederen en diensten te kopen). 2009: eerste beschikbare jaar.

Voor de internationale vergelijking worden gegevens uit de SILC-enquête (enquête naar inkomens en levensomstandigheden) gehanteerd. De hier besproken inkomens stemmen overeen met het totale gezinsinkomen (het beroepsinkomen, maar ook roerende en onroerende inkomens, sociale overdrachten ...) en worden gewogen aan de hand van de samenstelling van het gezin (aantal personen en leeftijd). Het equivalent mediaan inkomen van de zelfstandigen in België is gemiddeld lager dan in de referentielanden, terwijl dat van de loontrekkenden tot de koplopers behoort. De zelfstandigen in Nederland beschikken over het hoogste mediaan inkomen. Over het geheel genomen ligt het mediaan inkomen van de zelfstandigen lager dan dat van de loontrekkenden, maar aanzienlijk hoger dan dat van de werklozen. De groei van de mediane inkomens van de loontrekkenden en de zelfstandigen was vergelijkbaar (respectievelijk +18 % en +20 % tussen 2009 en 2017), terwijl het mediaan inkomen van de werklozen tijdens dezelfde periode zeer licht afnam (-2 %).

Het inkomen van de Belgische zelfstandigen is gemiddeld lager dan in de referentielanden, in tegenstelling tot dat van de loontrekkenden

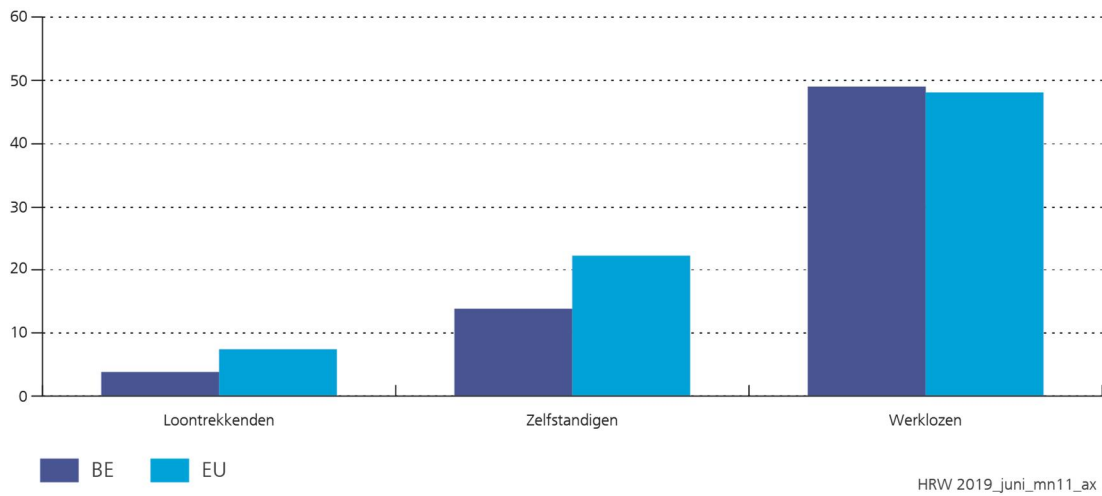
Een ander opvallend feit is dat de armoederisicograad¹⁷ voor zelfstandigen veel hoger ligt dan voor loontrekkenden: 14 % van hen beschikt over een inkomen onder de armoedegrens, tegen 4 % bij de loontrekkenden. Dat is echter duidelijk minder dan het risico voor de werkzoekenden, dat 49 % bedraagt. Ongeacht het statuut vormt het hebben van een baan in België een efficiënte bescherming tegen armoede (meer dan gemiddeld in de EU). De armoederisicograad van de zelfstandigen is vrij stabiel in de tijd en schommelt sinds 2009 rond de 15 %.

14 % van de zelfstandigen loopt een risico op armoede, tegen 4 % van de loontrekkenden

¹⁷ De armoederisicograad stemt overeen met het percentage gezinnen waarvan het totale netto-inkomen onder de armoedegrens ligt, dat is 60 % van het equivalent mediaan netto-inkomen. In België wordt de armoedegrens berekend aan de hand van de gegevens uit SILC. Die grens is gelijk aan een netto-inkomen van € 13 670 per jaar, of € 1 139 netto per maand voor een alleenstaande, of van € 28 708 netto per jaar of € 2 392 netto per maand voor een gezin met twee volwassenen en twee kinderen die jonger zijn dan 14 jaar.

Grafiek 21 – Armoederisicograad

(2017, 18- tot 64-jarigen, grens van 60 % van het equivalent mediaan inkomen na sociale overdrachten)

Bron: EC (SILC).

3. KANSEN EN UITDAGINGEN

3.1. AFHANKELIJKE ZELFSTANDIGEN/SCHIJNZELFSTANDIGEN

Zoals is gebleken, houdt de opkomst van de zelfstandige arbeid nauw verband met de stijging van het aantal zelfstandigen zonder loontrekkenden. Die ontwikkeling, die niet typisch Belgisch is, zorgt voor onrust inzake de potentiële groei van het aantal valse zelfstandigen, afhankelijke zelfstandigen en verdoken arbeid.

Volgens een enquête georganiseerd door Eurostat in 2017 was 1,5 % van de Belgische zelfstandigen economisch afhankelijk. Die situatie wordt gedefinieerd op basis van drie criteria: ze hebben geen personeel, 75 % van hun inkomen is afhankelijk van een klant die zich in een overwichtspositie bevindt en ze hebben geen invloed op hun werkschema. Met andere woorden, het gaat om werkenden met een zelfstandigenstatuut, die daar echter niet de fundamentele kenmerken van vertonen wat autonomie en gebrek aan ondergeschiktheid betreft. Bepaalde werkgevers eisen dat hun medewerkers het statuut van zelfstandige aannemen om hun kosten te verlagen en de risico's meer over te hevelen naar de medewerker dan bij een indienstneming met een arbeidsovereenkomst van een loontrekkende.

Het fenomeen van de afhankelijke zelfstandigen blijft in België beperkt

Volgens de IAO belooft die verhouding in de EU gemiddeld 4 %. Het beperkte aandeel van economisch afhankelijke zelfstandigen in België houdt verband met het feit dat ons land een van de weinige landen is die (reeds in 2006) een wet hebben goedgekeurd betreffende de aard van de arbeidsverhoudingen teneinde de rechtszekerheid van de werkenden te verstevigen en het fenomeen van de schijnzelfstandigen tegen te gaan. Er zijn twee criteria die het zelfstandigenstatuut definiëren: het gebrek aan ondergeschiktheid en autonomie in de uitoefening van het werk.

Merk op dat de voor het opmaken van die statistieken gebruikte definities verschillen volgens de instellingen en niet perfect zijn, aangezien ze sommige zelfstandigen meerekenen die niet voor moeilijkheden zorgen en andere zelfstandigen uitsluiten die beter wél zouden worden meegerekend. Er zijn in de IAO werkzaamheden aan de gang om de definitie en de statistieken te verfijnen.

We stippen nog aan dat de foutieve classificatie loontrekkende /zelfstandige een impact heeft op de sociale bescherming van de werkende, maar voor de Staat ook aanleiding geeft tot een verlies van fiscale en parafiscale ontvangsten. Dit punt staat hoog op de agenda van de instanties die in de meeste geavanceerde landen belast zijn met de werkgelegenheid en er moet des te urgenter werk van worden gemaakt aangezien het digitaal aandeel in de economie groter wordt.

3.2. DIGITAL WORKERS

De opkomst van internetplatforms of van toepassingen waar de 'digitale' arbeid geëxternaliseerd wordt door een aan de 'menigte' gerichte oproep (*crowdwork*) draagt immers eveneens bij tot de uitbreiding van de zelfstandige arbeid, hoewel het verschijnsel qua omvang beperkt blijft. Digital workers lopen een zeer grote kans economisch afhankelijk te zijn. De diensten geleverd door de werkplatforms kunnen in twee categorieën worden uitgesplitst: de van overal leverbare digitale diensten (microtaken, boekhoud- of gegevenscoderingsdiensten, enz.) en de plaatsgebonden diensten (transportdiensten, bezorgdiensten of verhuur van onroerend goed). Het digitaal instrument fungeert steeds als tussenschakel en de werkenden moeten doorgaans kiezen voor het zelfstandigenstatuut om er gebruik van te maken (het is een gebruiksvoorwaarde op tal van werkplatforms die microtaken of freelanceopdrachten aanbieden). Voor de werkenden zijn de arbeidsvoorwaarden, de voorwaarden inzake collectieve vertegenwoordiging alsook inzake sociale bescherming vaak onduidelijk en soms ongunstig. In sommige gevallen worden ze zelfs niet

aangegeven. De ontwikkeling van platformwerk heeft het debat heropgestart over de verdoken arbeid of het afhankelijk werk.

In een recente studie¹⁸ wordt geraamd dat gemiddeld 10 % van de Europese volwassenen reeds gebruik hebben gemaakt van een werkplatform om een dienst te verlenen. Minder dan 8 % doet dit vaak, terwijl minder dan 6 % spendeert er een aanzienlijk aantal uren aan (ten minste 10 uur per week) en ontvangt hieruit een aanzienlijk inkomen (namelijk ten minste 25 % van hun totaal inkomen). Volgens de laatste *Employment Outlook* van de OESO (2019) zou platformwerk goed zijn voor 0,5 tot 3 % van de werkgelegenheid in de OESO-landen. De meeste opdrachten zouden afkomstig zijn uit OESO-landen, in het bijzonder uit de Verenigde Staten, maar de meerderheid van deze werkenden zou gevestigd zijn in niet-OESO-landen, met India als een zeer belangrijke actor.

Het platformwerk zou in de OESO-landen goed zijn voor 0,5 tot 3 % van de werkgelegenheid

De aan dit soort van werkgelegenheid verbonden voordelen zijn de flexibiliteit en de mogelijkheid om werk en gezinsverantwoordelijkheden met elkaar te combineren. Dit laatste argument wordt voornamelijk aangevoerd door de vrouwen. De arbeidsvoorwaarden zijn soepel, maar ook intens. In sommige gevallen worden lange werkuren geëist. Ook het gebrek aan alternatief wordt vaak vermeld als een belangrijk motief voor platformwerk. Die werkenden staan bovendien onder zware druk vanwege de permanente controle, de geringere autonomie alsook de onregelmatige en zwakke inkomensstroom.

Volgens een enquête van het IAB naar de platformwerkers ligt het loon van deze laatsten doorgaans onder het minimumloon. Bovendien moeten ze heel wat onbezoldigde tijd steken in het zoeken naar opdrachten (gemiddeld 20 onbezoldigde minuten voor één uur werk). Ze werken gemiddeld 24,5 uur per week (waarvan 6,2 uur onbezoldigd). De grote meerderheid (88 %) zouden méér willen werken, wat kenmerkend is voor een situatie van onder-tewerkstelling. Het typeprofiel is een geschoold man van middelbare leeftijd (33 jaar). Van de afgestudeerden is 57 % afkomstig uit de richtingen wetenschappen en technologie en 25 % onder hen zijn afgestudeerd in economie, financiën en boekhouding. Een derde van de platformwerkers is overgekwalificeerd: ze voeren taken uit die weinig scholing vereisen, terwijl ze hooggeschoold zijn. Deze werkenden hebben doorgaans minder jaren ervaring dan de gemiddelde werkende.

Platformwerkers zijn meestal ondertewerkgesteld

Zoals hierboven vermeld, is het fenomeen van de platforms in opmars, maar het vertegenwoordigt nog maar een uiterst klein aandeel in de werkgelegenheid. Dit type van activiteit maakt het mogelijk middelen te gebruiken waarvan tevoren onvoldoende gebruik werd gemaakt en creëert nieuwe vormen van werkgelegenheid, waarvoor het onderscheid tussen het statuut van loontrekkende en dat van zelfstandige vervaagt. Vanwege hun dominante positie en de macht waarover ze derhalve beschikken, kunnen de platforms-marktleiders (zoals de *GAFAM*¹⁹ maar ook *Amazon Mechanical Turk*, *Upwork* of, hier in België, *freelancenetwork.be* of *Ploy* van Randstad voor de werkenden in de horeca) bovendien hun voorwaarden aan de gebruikers opleggen en, in sommige gevallen, ook aan de traditionele ondernemingen en aan de landen.

In dit type van activiteit vervaagt het onderscheid tussen loontrekkende en zelfstandige

In België is een specifieke fiscale regeling ingevoerd voor de inkomens afkomstig van de deeleconomie die voortvloeit uit de elektronische platforms wanneer het gaat om beperkte aanvullende inkomens. De werkenden in kwestie zijn niet verplicht het zelfstandigenstatuut aan te nemen op voorwaarde dat

¹⁸ Pesole, A., Urzi Brancati, M.C., Fernández-Macías, E., Biagi, F., González Vázquez, I., *Platform Workers in Europe*, EUR 29275 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, ISBN 978-92-79-87996-8, doi:10.2760/742789, JRC112157.

¹⁹ Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft.

ze aan een reeks voorwaarden voldoen. Voor meer bijzonderheden ter zake wordt verwezen naar paragraaf 3.3.

3.3. OCCASIONELE ACTIVITEITEN EN FLEXI-JOBS

De afgelopen jaren zijn nieuwe vormen van werkgelegenheid ontstaan zonder dat ze specifiek gepaard gaan met een statuut van zelfstandige of van loontrekkende : namelijk occasionele serviceactiviteiten en de flexi-jobs.

3.3.1. Occasionele activiteiten

Concreet beschouwd, maakt dit nieuwe stelsel²⁰ het mogelijk om, bovenop je inkomen, een niet-belast bedrag te verdienen tot € 510,83 per maand, zonder sociale of fiscale bijdragen te betalen, dat komt neer op € 6 130 per jaar (geïndexeerd brutobedrag voor het jaar 2018). Dat bedrag wordt beschouwd als een extra loon voor het verrichten van een occasioneel werk of een 'extra' dat wordt gepresteerd voor een andere burger, een vereniging of een overheidsdienst, of nog, in het kader van een erkend platform van de economie.

De lijst van activiteiten is beperkt. Er worden drie dienstencategorieën onderscheiden:

- Het verenigingswerk en de diensten ten behoeve van de overheidsinstanties: activiteiten die zweven tussen vrijwilligerswerk en bezoldigde arbeid, bijvoorbeeld sportcoaching, culturele activiteiten of buitenschoolse opvang voor kinderen.
- De dienstverlening tussen burgers: kleine herstellingen, kinderen afhalen van school en eten voor hen klaarmaken in afwachting van de thuiskomst van één van de ouders.
- De deeleconomie: de diensten die via een erkend platform gaan zoals maaltijdleveringen of verplaatsingen.

Dit stelsel biedt het voordeel dat het een wettelijk kader vastlegt voor activiteiten die voorheen niet systematisch werden aangegeven. Bij de invoering ervan oogstte dat statuut kritiek, omdat het zou kunnen leiden tot een oneerlijke concurrentie voor de werknemers die niet onder dat stelsel vallen. Om dat aspect te temperen, is het stelsel enkel toegankelijk voor de loontrekkenden die ten minste 4/5de werken, voor de zelfstandigen in hoofdberoep en voor de gepensioneerden. Het beperken van de voordelen verbonden aan dit parafiscaal stelsel dat gunstig is voor personen die reeds een hoofdactiviteit uitoefenen, verkleint voor sommige activiteiten de risico's op oneerlijke concurrentie. Daarbij moet worden opgemerkt dat een werkloze een activiteit kan uitoefenen in het verenigingsleven als het gaat om een activiteit waarmee vóór het begin van de werkloosheid werd gestart.

3.3.2. Flexi-jobs

In 2015 werden de flexi-jobs ingevoerd ter compensatie van de zogenoemde witte kassa waartoe de horeca-uitbaters werden verplicht om fraude in de sector tegen te gaan. Dankzij de flexi-jobs kunnen de werkenden een volledig belastingvrij aanvullend inkomen verdienen; bovendien bouwen ze pensioenrechten op, jaarlijkse vakantie en werkloosheidsverzekering. De werkgever van zijn kant is 25 % werkgeversbijdragen verschuldigd.

²⁰ <https://www.bijklussen.be/fr/index.html>.

De ontvangen bedragen zijn a priori niet beperkt. Het zijn evenwel enkel de loontrekkenden die ten minste 4/5de bij een andere werkende werken en de gepensioneerden die een flexi-job mogen uitoefenen. Sinds 2018 zijn de flexi-jobs, naast de horeca, ook toegestaan in de kleinhandel.

In het 2de kwartaal van 2018 oefenden 42 200 personen een flexi-job uit, waarvan 30 100 in de horeca. Hun arbeidsvolume stemde overeen met om en nabij 4 800 voltijdequivalenten.

3.4. SOCIALE DUMPING

In deze paragraaf wordt sociale dumping geanalyseerd op basis van de detachering van werknemers, een praktijk die in België vaak voorkomt in de bouwsector. Er is immers een vorm van concurrentie merkbaar tussen de statuten, enerzijds tussen die van loontrekkende en zelfstandige, maar ook tussen die statuten en de gedetacheerde werknemers. Een van de doelstellingen van een werkgever bestaat erin de kosten te minimaliseren en dus de goedkoopste optie te kiezen, zelfs indien andere aspecten ook een rol spelen (zoals geschoold personeel behouden, de kwaliteit van de dienstverlening garanderen, enz.). Wegens het niveau van de sociale bijdragen in België biedt een gedetacheerde werknemer op financieel vlak zeker een comparatief voordeel tegenover een Belgische werknemer.

Het detacheren van werknemers biedt bepaalde voordelen. Het draagt bij tot een verkleining van de conjuncturele en structurele verschillen tussen de landen en het biedt de ondernemingen een marge om het arbeidsvolume aan te passen: trekt de bedrijvigheid aan, dan moeten de ondernemingen uit het gastland niet noodzakelijk vast personeel in dienst te nemen en, in geval van een vertraging, kunnen ze eerst hun ervaren werknemers in dienst houden. Detachering draagt er dus toe bij dat de vraag naar en het aanbod van arbeid beter op elkaar worden afgestemd, dat het tekort aan arbeidskrachten in specifieke sectoren afneemt en dat de internationale uitwisseling van kennis (het delen van de knowhow) wordt vergemakkelijkt, wat een voordeel is voor zowel de werknemers uit het gastland als voor die uit het land van herkomst.

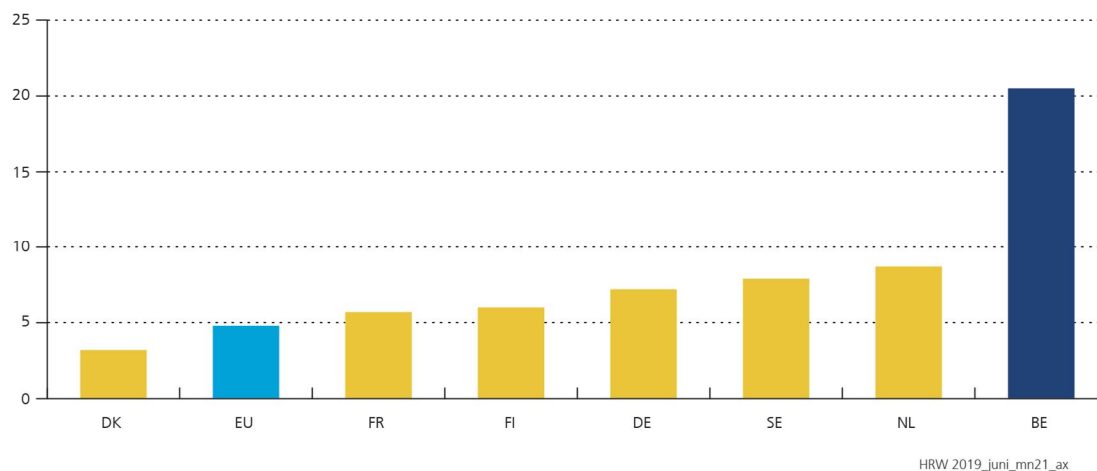
Een beroep doen op zelfstandigen en op gedetacheerde werknemers om het hoofd te bieden aan het tekort aan arbeidskrachten en om de arbeidskosten te verlagen

Aan het detacheren van werknemers zijn evenwel enkele risico's verbonden, bijvoorbeeld een eventuele 'sociale' concurrentie en de uitsluiting van ingezeten werknemers. Terwijl de geldende arbeids- en loonvoorwaarden wettelijk beschouwd die van het gastland zijn, blijven de van toepassing zijnde sociale lasten immers die van het land van herkomst. De verschillen tussen de sociale stelsels (niveaus van de sociale bijdragen) van de landen kunnen op dat ogenblik zorgen voor een concurrentienadeel voor de ondernemingen en de werknemers uit het gastland.

Teneinde de bescherming van de gedetacheerde werknemers te garanderen en sociale dumping te verhinderen, heeft de EU een reeks verplichte regels uitgewerkt met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden van een werknemer die gedetacheerd is in een andere lidstaat. Die regels moeten beantwoorden aan de minimale normen die gelden voor de werknemers uit het gastland en de arbeidsverhouding tussen de werkgever en de gedetacheerde werknemer moet gedurende de hele detachingsperiode gehandhaafd blijven.

Grafiek 22 – Aandeel van de detacheringen in de bouwsector

(verhouding geraamd op basis van formulier A1¹ in procenten van de totale werkgelegenheid in de bouw, 2017)

Bron: EC.

¹ Op basis van artikel 12.

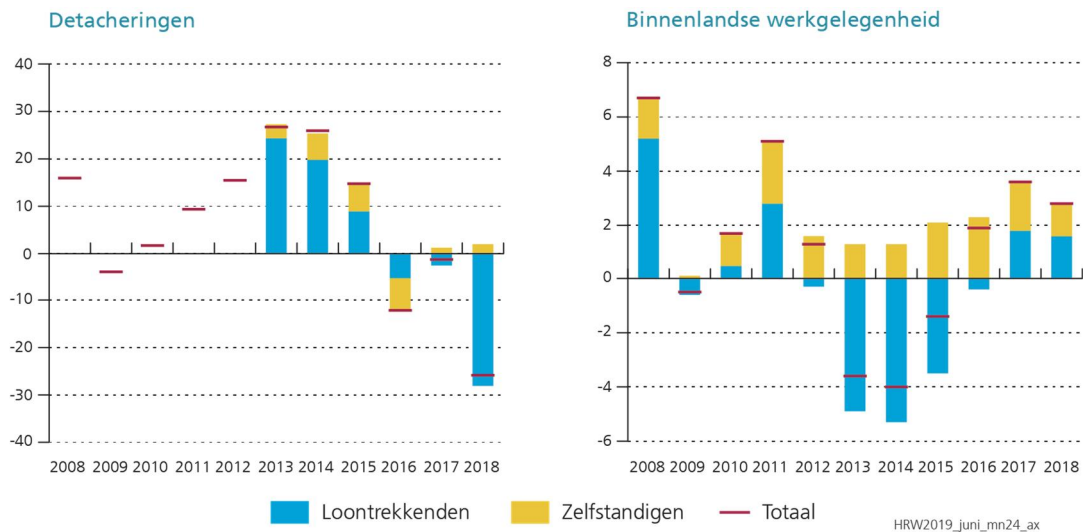
Er bestaat op EU-niveau geen register van detacheringen en de nationale ramingen, die slechts in sommige landen beschikbaar zijn, zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar. De ramingen van de EC berusten dus op de administratieve formulieren 'A1' (documenten waaruit blijkt in welk land een werknemer sociale bescherming geniet), die worden gebruikt voor de sociaalbeleidscoördinatie tussen de lidstaten. De aldus verkregen gegevens moeten echter worden beschouwd als onvolmaakte indicatoren.

Op die basis raamt de EC²¹ dat België, samen met Duitsland en Frankrijk, deel uitmaakt van de voornaamste bestemmingen voor de gedetacheerde werknemers. Eén gedetacheerd werknemer op twee is er werkzaam in de bouw en 6 % van het totale aantal uitgegeven A1-formulieren heeft betrekking op zelfstandigen. Het relatief hoge niveau van de sociale bijdragen in België voedt de vraag van de ondernemers naar gedetacheerde werknemers (ter herinnering: die werknemers dienen hun sociale bijdragen te betalen in hun land van herkomst). De gesalarieerde werkgelegenheid in de bouwsector heeft concurrentie ondervonden van de detacheringen. De zeer duidelijke ontwikkeling ervan tussen 2013 en 2015 viel trouwens samen met de teruggang van de werkgelegenheid in die sector. Volgens de EC maken de detacheringen er voor België meer dan 20 % van de werkgelegenheid uit.

België is een van de voornaamste bestemmingen voor de gedetacheerde werknemers

²¹ Pacolet J. en De Wispelaere F., *Posting of Workers: Report on A1 portable documents issued in 2017*, Network Statistic FMSSFE, European Commission, oktober 2018.

Grafiek 23 – Verloop van de werkgelegenheid en detacheringen¹ in de bouwsector
(jaar-op-jaar veranderingen in duizenden personen)

Bronnen: INR, RSZ.

¹ Het onderscheid tussen loontrekkenden en zelfstandigen is onbetrouwbaar vóór 2013. Verandering in de definitie van de bedrijfstakken vanaf 2017.

Hoewel de detacheringen hebben bijgedragen aan het productieverloop in de bouw, heeft de werkgelegenheid in België immers geen baat gehad bij die toename van de bedrijvigheid. In het bijzonder tussen 2012 en 2015, de periode waarin het aantal gedetacheerde werknemers het sterkst is gestegen, liep het aantal arbeidsplaatsen in de bouw met 9 000 eenheden terug. Dat negatieve verloop had vooral een impact op de gesalarieerde werkgelegenheid, die met 14 000 eenheden daalde, terwijl de zelfstandige arbeid in de sector met 5 000 eenheden steeg. Die uiteenlopende ontwikkeling weerspiegelt zowel een antwoord op de behoeften van de sector inzake flexibiliteit als een aanpassing aan de concurrentie in termen van kosten van de gedetacheerde werknemers. Sinds 2016 is het verloop van het aantal detacheringen in de bouw vertraagd vanwege de verscherpte controles en de regelgeving.

3.5. REFLECTIE OVER DE SOCIALE BESCHERMING DIE WORDT GEBODEN AAN DE NIEUWE VORMEN VAN ZELFSTANDIGE ARBEID

De ontwikkeling van de diverse vormen van zelfstandige arbeid, met name in het digitale domein, doet vragen rijzen rond de aan die werkenden geboden sociale bescherming. Zoals is gebleken, moeten die werkenden in sommige gevallen een zelfstandigenstatuut aannemen, zonder over de fundamentele kenmerken van dat statuut te beschikken. Hun problemen houden verband met de zeer onevenwichtige relatie tussen de werkende en het platform wat onderhandelingsmacht betreft. Ze genieten doorgaans niet de rechten van de loontrekkenden in het vlak van arbeidsbescherming, sociale bescherming of recht op opleiding. Het gaat niet om schijnzelfstandigen, met andere woorden loontrekkenden die onterecht zijn ingeschreven als zelfstandigen, maar werkelijk om werkenden die zich op de grens bevinden tussen loonarbeid en zelfstandige arbeid. Op basis van die ontwikkelingen, die leiden tot een vorm van hybride zelfstandige arbeid, gaan er stemmen op ten voordele van de invoering van een specifiek statuut. Anderen zijn van oordeel dat de huidige statuten van loontrekkende en zelfstandige ontoereikend zijn. In het

Sommige werkenden bevinden zich op de grens tussen loonarbeid en zelfstandige arbeid

kader van het verslag van de HRW voor 2016, met betrekking tot de Digitalisering²², achtte de Raad het niet nuttig de bijzondere gevallen te vermenigvuldigen door nieuwe statuten in te voeren die snel achterhaald zouden kunnen blijken, maar opteerde hij veeleer voor een verdere ontwikkeling van het huidige sociaal recht, dat historisch beschouwd de facto vooral gericht is op de loontrekkenden.

De bezorgdheid van de Raad is nog steeds actueel. Tal van andere instellingen hebben zich afgevraagd op welke manier die nieuwe werkgelegenheidsvormen sociaal moeten worden beschermd. De OESO stelt in haar *Employment Outlook 2019* voor de onevenwichtige machtsverhouding tussen platform en werkende te compenseren door de kenmerken van de statuten toe te lichten teneinde de onzekerheidsmarge te verkleinen (en dus de schijnzelfstandigen tegen te gaan). Bij een geschil zou het raadzaam zijn de bewijslast om te keren, door de ondernemingen te verplichten het zelfstandigenstatuut te bewijzen, in plaats van de werknemer te laten bewijzen dat hij daadwerkelijk in loondienst is.

Parallel daarmee zou het aanbeveling verdienen een deel van de aan de loontrekkenden toegekende rechten uit te breiden naar die 'hybride' werkenden, meer bepaald inzake bezoldiging, arbeidsduur, gezondheid, niet-discriminatie, maar ook wat sommige aspecten met betrekking tot de bescherming van de werkgelegenheid betreft. Hoewel platformwerk een verruimde toegang biedt tot de wereld van het werk, vormt het internationale karakter ervan een uitdaging, met het risico van een neerwaartse nivellering van de arbeidsvoorwaarden.

De IAO raadt aan het statuut van een werkende te bepalen op basis van een reeks indicatoren, bijvoorbeeld zijn ondergeschiktheid, zijn integratie in de organisatie, zijn invloed op de arbeidsvoorwaarden, met name in termen van arbeidsduur en -plaats en van de regelmatigheid waarmee hij wordt uitbetaald. Ons land is ter zake een pionier gebleken vermits het, reeds in 2006, duidelijke criteria invoerde op basis waarvan een onderscheid kon worden gemaakt tussen loonarbeid en zelfstandige arbeid. Ondanks die objectieve criteria, is het voor een werkende soms moeilijk zijn professioneel statuut bij zijn werkgever ter discussie te stellen, meer bepaald vanwege de financiële kosten, de termijnen en de eventuele weerslag van een rechtszaak. Ook een verscherping van de sancties voor bedrijven die de wetgeving overtreden, zou het aantal schijnzelfstandigen kunnen doen dalen, net als een versterking van de controleorganen (in termen van bevoegdheden en middelen).

Sommige aspecten van de arbeidswetgeving zouden kunnen worden uitgebreid naar de werkenden met een hybride statuut

Sommige landen hebben geopteerd voor een soort van derde statuut, namelijk een statuut tussen loontrekkende en zelfstandige.

In het Verenigd Koninkrijk is, naast het statuut van loontrekkenden en zelfstandigen, het statuut van 'worker' geïntroduceerd om de draagwijdte van de arbeidswetgeving te verruimen en personen te betrekken die uitgesloten waren van het loonstelsel als gevolg van een enge juridische interpretatie van de term. Het statuut van werknemer werd niet specifiek gedefinieerd, maar het betreft iedereen die onder contract werkt en die persoonlijke diensten levert, ongeacht of hij/zij effectief een arbeidscontract heeft. Die werknemers hebben recht op bescherming tegen discriminatie en op een gelijkwaardige behandeling als de loontrekkenden die werken onder standaardcontracten. Ze zijn eveneens beschermd door sommige aspecten van het arbeidsreglement, zoals arbeidsduur, doorbetaalde vakantie en minimumloon. Ze hebben daarentegen geen opzeggingstermijn (en geen uitkeringen) in geval van ontslag, noch bescherming in geval van onredelijk ontslag. Ze moeten zelf hun belastingen en socialezekerheidsbijdragen betalen, net als zelfstandigen. Hoewel het de bedoeling was een groter aantal werkenden te dekken, heeft de invoering van deze nieuwe categorie werkenden voornamelijk geleid tot een neerwaartse nivellering van de bescherming van de werknemers. Er werd immers een overdracht opgetekend wat het voorwerp van de geschillen betreft:

²² <http://www.emploi.belgique.be/moduleTab.aspx?id=370&idM=163>.

veeleer dan het statuut van loontrekkende aan te vragen, moeten de werkenden voortaan vechten om het minder comfortabel statuut van 'worker' te verkrijgen.

Italië van zijn kant heeft een nieuw type werkende ingevoerd, de *lavoro parasubordinato*. Het gaat om zelfstandigen in een ondergeschikte positie en met een langdurige arbeidsovereenkomst. Die werkenden hebben toegang tot een door de werkgever gefinancierde sociale bescherming, en die werkgever geniet een verlaagd bijdragetarief. De voorwaarden om dergelijke contracten te beëindigen, zijn minder strikt dan die welke gelden voor een bezoldigd contract. Die regelgeving heeft een stimulans gegenereerd om standaardovereenkomsten van de loontrekkenden te vervangen door deze contracten die minder bescherming bieden en minder duur zijn. Er zijn hervormingen nodig gebleken om wantoestanden te vermijden en die statuten in 2016 eindelijk af te schaffen.

Deze beide voorbeelden tonen aan dat wanneer men de sociale bescherming wil uitbreiden tot de kwetsbare werkenden die er voorheen van waren uitgesloten, men geen prikkels mag geven die de rechten van werkenden met standaardovereenkomsten zouden aantasten. In Frankrijk hebben sommige platforms op vrijwillige basis zelf charters opgesteld, waarin de rechten en de bescherming van de werkenden worden vastgelegd. Die – idealiter tijdelijke – oplossing biedt de overheid de kans bepaalde lessen te trekken vooraleer wetten uit te vaardigen en duurzame oplossingen uit te werken.

BIJLAGE

De voor de econometrische ramingen gehanteerde databank omvat alle microgegevens die beschikbaar zijn in de enquêtes naar de arbeidskrachten voor België tussen 2005 en 2017. Voor elk van de analyses bestaat de in aanmerking genomen populatie uit alle werkenden van 15 jaar of ouder. Voorts dient te worden opgemerkt dat in de analyse van de zelfstandigen de helpers buiten beschouwing worden gelaten.

Aangezien de gebruikte gegevens slechts een steekproef van de bevolking vormen, werden de door Eurostat verstrekte wegingscoëfficiënten toegepast om de resultaten te relateren aan een raming van de verhoudingen voor de hele bevolking. Voor elk van de geanalyseerde variabelen werd de representativiteitsgraad gecontroleerd om erop toe te zien dat de resultaten representatief zijn.

De gebruikte raming is gebaseerd op het volgende probitmodel:

$$\Pr(Y_{it} = 1 | X_{it}) = \Phi(\beta X_{it} + \mu_t + \varepsilon_{it})$$

waarin Φ de distributiefunctie is van de gestandaardiseerde normale willekeurige variabele: $\Phi(z) = \int_{-\infty}^z \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-u^2/2} du$ $z, u \in \mathbb{R}$

Y_{it} is gelijk aan de afhankelijke binaire variabele die de waarde 1 aanneemt indien de persoon zelfstandig is en anders de waarde 0; X_{it} vertegenwoordigt het geheel van verklarende variabelen, namelijk het geslacht, het gewest (of de provincie) waar de betrokkene woont, de leeftijd, het scholingsniveau, de studierichting, de burgerlijke staat, het aantal kinderen, het geboorteland en de bedrijfstak; μ_t geeft het vaste tijdseffect weer, en ε_{it} is de foutterm.

Het geraamde model kan echter niet meteen worden geïnterpreteerd, behalve voor de richting van het verband tussen de variabelen: indien de coëfficiënt positief (negatief) is, dan zal de waarschijnlijkheid om zelfstandige te zijn, bij overigens gelijkblijvende omstandigheden, toenemen (afnemen) als de variabele stijgt. Bij discrete variabelen betekent dat bij een positieve (negatieve) coëfficiënt dat de desbetreffende variabele een positief (negatief) effect heeft op de waarschijnlijkheid om zelfstandige te zijn. Bijvoorbeeld, betekent dat, ceteris paribus, dat indien de coëfficiënt van de variabele 'hooggeschoold' positief is, hooggeschoold mensen meer kans hebben om zelfstandige te zijn dan een laaggeschoold persoon (referentiegroep).

Om het exacte effect te weten van een variabele op de kans om zelfstandige te zijn, met andere woorden de omvang van de verandering, moeten de marginale effecten worden berekend. Dit doet men door de partiële afgeleide te nemen van de kans om zelfstandige te zijn naar de variabele j waarvan de omvang wordt gezocht. Die afgeleide hangt af van de waarde van de andere variabelen. Derhalve moeten we vooraf het niveau van de andere variabelen vastleggen. In dit geval wordt het gemiddelde niveau gehanteerd, zodat elke coëfficiënt te interpreteren is voor alle andere variabelen die constant blijven en gelijk zijn aan het gemiddelde. Ter illustratie kan op basis van de onderstaande tabel worden gesteld dat voor twee individuen met de gemiddelde kenmerken inzake leeftijd, gewest waar ze wonen, scholingsniveau, burgerlijke staat, aantal kinderen en geboorteland, een vrouw 8 procentpunt lager kans heeft om zelfstandige te zijn dan een man.

Op basis van onze raming kan ook de door het model voorspelde waarschijnlijkheid worden geraamd voor alle in de regressie opgenomen variabelen. Dat zijn de gegevens die in de grafieken van dit artikel worden voorgesteld. Voor elke voorspelde waarschijnlijkheid wordt een betrouwbaarheidsinterval van 95 % berekend.

In de hierna volgende tabellen worden de marginale effecten afgeleid van het model weergegeven. Vier regressies worden voorgesteld: de eerste omvat de persoonlijke kenmerken van de werknemers met uitzondering van de studierichting, de tweede omvat ook de studierichting, de derde is exclusief

de studierichting maar inclusief de bedrijfstak en de laatste regressie geeft, ten slotte, de raming voor alle variabelen weer. Deze uitsplitsing wordt toegepast teneinde het verlies aan informatie dat gepaard gaat met het opnemen van de variabelen studierichting en bedrijfstak in de regressie te voorkomen. De studierichting is immers enkel beschikbaar voor de personen die ten minste een diploma van het hoger secundair onderwijs hebben behaald. Wanneer die variabele in de analyse wordt opgenomen, vallen dus alle personen met een laag scholingsniveau weg. De bedrijfstak vertoont dan weer een reeksbreuk in 2008 omdat de NACE-code in dat jaar werd herzien. Door de bedrijfstak in de regressie op te nemen, gaan er dus ramingen voor 3 jaar verloren.

In de tweede tabel worden de door het model voorspelde waarschijnlijkheden weergegeven. De voor geslacht, gewest, leeftijd, scholingsniveau, burgerlijke staat, aantal kinderen en geboorteland verstrekte gegevens worden berekend op basis van de eerste regressie (de studierichting en de bedrijfstak uitsluitend). De voor de studierichting verstrekte gegevens zijn gebaseerd op de resultaten van de tweede regressie en die voor de bedrijfstak op de derde regressie.

Tabel 8 - Marginale effecten van de kans om zelfstandige te zijn

(coëfficiënten vermenigvuldigd met 100, op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, 2005-2017¹)

	Persoonlijke kenmerken	Persoonlijke kenmerken en studierichting	Persoonlijke kenmerken en bedrijfstak	Persoonlijke kenmerken, studierichting en bedrijfstak
<u>Geslacht (ref. Man)</u>				
Vrouw	-7.9*** (0.1)	-8.0*** (0.1)	-5.9*** (0.1)	-6.1*** (0.1)
<u>Gewest (ref. Brussel)</u>				
Vlaanderen	-1.8*** (0.2)	-1.7*** (0.2)	-1.9*** (0.2)	-1.6*** (0.2)
Wallonië	-2.6*** (0.2)	-2.5*** (0.2)	-2.1*** (0.2)	-2.0*** (0.2)
<u>Leeftijd (ref. Jonger dan 30 jaar)</u>				
30 tot 59 jaar	5.4*** (0.1)	5.3*** (0.2)	4.9*** (0.1)	4.7*** (0.1)
60 jaar of ouder	28.6*** (0.4)	26.7*** (0.6)	21.9*** (0.4)	21.7*** (0.7)
<u>Scholingsniveau (ref. Laaggeschoold)</u>				
Middengespoold	2.8*** (0.1)	Réf	2.3*** (0.1)	Réf
Hooggeschoold	4.6*** (0.1)	3.2*** (0.1)	6.1*** (0.1)	3.2*** (0.1)
<u>Studierichting (ref. Algemene programma's)</u>				
Onderwijs		-9.1*** (0.3)		-3.2*** (0.4)
Kunst- en menswetenschappen		-0.4 (0.3)		-0.2 (0.3)
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten		-0.3 (0.3)		-1.3*** (0.2)
Wetenschappen, wiskunde, statistiek		-6.9*** (0.3)		-5.4*** (0.3)
ICT		-5.4*** (0.4)		-4.5*** (0.3)
Technische wetenschappen en bouwkunde		-0.8*** (0.2)		-1.8*** (0.2)
Landbouw en diergeneeskunde		19.0*** (0.7)		5.1*** (0.6)
Gezondheids- en welzijnswetenschappen		5.2*** (0.3)		5.4*** (0.3)
Diensten		6.5*** (0.4)		0.9*** (0.3)
<u>Burgerlijke staat (ref. Feitelijk gescheiden, weduwe/weduwnaar, wettelijk gescheiden)</u>				
Ongehuwd	-2.3*** (0.2)	-2.7*** (0.2)	-2.5*** (0.2)	-2.6*** (0.2)
Gehuwd	1.6*** (0.2)	1.2*** (0.2)	1.2*** (0.2)	0.9*** (0.2)
<u>Aantal kinderen</u>				
	0.1** (0.1)	0.1 (0.1)	0.0 (0.1)	0.1 (0.1)

Bronnen: EAK (microgegevens), ramingen NBB.

¹ De regressies waarin de gegevens betreffende de bedrijfstak zijn opgenomen, omvatten enkel de periode van 2008 tot 2017.

Toelichting: (standaardfouten), * significant op 90 %, ** significant op 95 %, *** significant op 99 %.

Tabel 8 (vervolg) - Marginale effecten van de kans om zelfstandige te zijn

(coëfficiënten vermenigvuldigd met 100, op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, 2005-2017¹)

	Persoonlijke kenmerken	Persoonlijke kenmerken en studierichting	Persoonlijke kenmerken en bedrijfstak	Persoonlijke kenmerken, studierichting en bedrijfstak
<u>Geboorteland (ref. België)</u>				
EU	2.2*** (0.2)	1.6*** (0.3)	1.2*** (0.2)	1.1*** (0.2)
Niet-UE	-1.9*** (0.2)	-1.5*** (0.3)	-2.7*** (0.2)	-2.3*** (0.2)
<u>Bedrijfstak (ref. A - Landbouw)</u>				
B – Winning van delfstoffen			-67.1*** (1.0)	-60.8*** (1.5)
C – Industrie			-64.9*** (0.8)	-59.0*** (1.2)
D – Distributie van elektriciteit en gas			-68.1*** (0.8)	-62.0*** (1.2)
E – Distributie van water en afvalbeheer			-66.8*** (0.8)	-61.1*** (1.3)
F – Bouwnijverheid			-44.6*** (0.8)	-38.5*** (1.3)
G – Handel			-50.0*** (0.8)	-45.6*** (1.2)
H – Vervoer			-65.0*** (0.8)	-59.3*** (1.2)
I – Verschaffen van accommodatie en maaltijden			-33.6*** (0.9)	-31.8*** (1.4)
J – Informatie en communicatie			-57.3*** (0.8)	-49.5*** (1.3)
K – Financiële activiteiten en verzekeringen			-62.2*** (0.8)	-56.0*** (1.2)
L – Exploitatie van en handel in onroerend goed			-40.7*** (1.3)	-31.7*** (1.8)
M – Vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten			-36.1*** (0.9)	-29.5*** (1.3)
N – Administratieve en ondersteunende diensten			-59.3*** (0.8)	-52.7*** (1.3)
O – Openbaar bestuur			-69.0*** (0.8)	-63.1*** (1.2)
P – Onderwijs			-68.4*** (0.8)	-62.5*** (1.2)
Q – Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening			-57.4*** (0.8)	-53.9*** (1.2)
R – Kunst, amusement en recreatie			-51.6*** (0.9)	-46.3*** (1.4)
S – Overige diensten			-32.8*** (1.0)	-29.7*** (1.4)
T – Huishoudens als werkgever			-64.7*** (1.0)	-58.8*** (1.4)
Aantal waarnemingen	534 847	337 837	395 972	246 316

Bronnen: EAK (microgegevens), ramingen NBB.

¹ De regressies waarin de gegevens betreffende de bedrijfstak zijn opgenomen, omvatten enkel de periode van 2008 tot 2017.

Toelichting: (standaardfouten), * significant op 90 %, ** significant op 95 %, *** significant op 99 %.

Tableau 9 - Marginale effecten van de kans om zelfstandige te zijn voor de provincies en de precieze leeftijdscategorieën

(coëfficiënten vermenigvuldigd met 100, op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten, werkende bevolking van 15 jaar of ouder, 2005-2017, na controle voor geslacht, scholingsniveau, burgerlijke staat, aantal kinderen en geboorteland)

Provincie (ref. Brussel)

Antwerpen	-2.6*** (0.2)
Limburg	-2.6*** (0.2)
Oost-Vlaanderen	-1.4*** (0.2)
Vlaams-Brabant	-2.6*** (0.2)
West-Vlaanderen	0.9*** (0.2)
Waals-Brabant	0.9*** (0.3)
Henegouwen	-4.0*** (0.2)
Luik	-2.7*** (0.2)
Luxemburg	-2.2*** (0.3)
Namen	-2.3*** (0.3)

Gedetailleerde leeftijd (ref. 15-19 jaar)

20-24 jaar	3.6*** (0.3)
25-29 jaar	6.3*** (0.3)
30-34 jaar	8.3*** (0.3)
35-39 jaar	10.3*** (0.3)
40-44 jaar	11.5*** (0.3)
45-49 jaar	11.9*** (0.3)
50-54 jaar	11.6*** (0.3)
55-59 jaar	13.9*** (0.4)
60-64 jaar	27.4*** (0.5)
65-69 jaar	62.5*** (1.1)
70-74 jaar	66.2*** (1.6)
75-79 jaar	65.5*** (3.2)

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

Toelichting: (standaardfouten), * significant op 90 %, ** significant op 95 %, *** significant op 99 %

Tableau 10 - Voorspelde waarschijnlijkheden om zelfstandige te zijn
(in %, op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten, met een betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

<u>Geslacht</u>			
Man	16,5	16,6	16,8
Vrouw	8,6	8,7	8,8
<u>Gewest</u>			
Brussel	14,2	14,5	14,8
Vlaanderen	12,6	12,7	12,9
Wallonië	11,7	11,9	12,0
<u>Provincie</u>			
Brussel	14,0	14,3	14,6
Antwerpen	11,5	11,7	12,0
Limburg	11,4	11,7	12,0
Oost-Vlaanderen	12,6	12,9	13,2
Vlaams-Brabant	11,5	11,8	12,0
West-Vlaanderen	14,9	15,2	15,5
Waals-Brabant	14,8	15,2	15,7
Henegouwen	10,1	10,4	10,7
Luik	11,4	11,7	12,0
Luxemburg	11,8	12,1	12,5
Namen	11,6	12,0	12,4
<u>Gedetailleerde leeftijd</u>			
15-19 jaar	1,7	2,2	2,8
20-24 jaar	5,5	5,8	6,1
25-29 jaar	8,3	8,6	8,8
30-34 jaar	10,3	10,6	10,8
35-39 jaar	12,3	12,6	12,8
40-44 jaar	13,5	13,7	14,0
45-49 jaar	13,8	14,1	14,4
50-54 jaar	13,6	13,9	14,2
55-59 jaar	15,8	16,2	16,5
60-64 jaar	28,8	29,6	30,4
65-69 jaar	62,7	64,7	66,7
70-74 jaar	65,4	68,5	71,5
75-79 jaar	61,6	67,8	73,9
<u>Scholingsniveau</u>			
Laaggeschoold	9,5	9,7	9,9
Middengeschoold	12,4	12,5	12,7
Hooggeschoold	14,2	14,3	14,5
<u>Burgerlijke staat</u>			
Feitelijk gescheiden, weduwe/weduwnaar, wettelijk gescheiden	12,4	12,7	13,0
Ongehuwd	10,2	10,4	10,5
Gehuwd	14,1	14,3	14,4
<u>Aantal kinderen</u>			
Geen kinderen	12,4	12,5	12,7
Per extra kind	+0	+0.1	+0.2
<u>Geboorteland</u>			
België	12,5	12,6	12,7
EU	14,4	14,8	15,2
Niet-EU	10,3	10,7	11,1

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

Tabel 10 (vervolg) - Voorspelde waarschijnlijkheden om zelfstandige te zijn
(in %, op basis van het Probitmodel met vaste tijdseffecten, met een betrouwbaarheidsinterval van 95 %)

<u>Studierichting</u>			
Algemene programma's	11,9	12,3	12,7
Onderwijs	3,0	3,2	3,4
Kunst- en menswetenschappen	11,4	11,9	12,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	11,8	12,0	12,3
Wetenschappen, wiskunde, statistiek	5,0	5,4	5,8
ICT	6,4	6,9	7,5
Engineering industrie, bouwkunde	11,3	11,5	11,8
Landbouw en diergeneeskunde	30,0	31,3	32,5
Gezondheids- en welzijnswetenschappen	17,1	17,5	17,9
Diensten	18,2	18,8	19,4
<u>Bedrijfstak</u>			
A - Landbouw	67,8	69,3	70,8
B - Winning van delfstoffen	1,0	2,1	3,3
C - Industrie	4,2	4,4	4,6
D - Distributie van elektriciteit en gas	0,8	1,2	1,5
E - Distributie van water en afvalbeheer	1,9	2,5	3,1
F - Bouwnijverheid	24,1	24,7	25,3
G - Handel	18,9	19,2	19,6
H - Vervoer	4,0	4,3	4,6
I - Verschaffen van accommodatie en maaltijden	34,8	35,7	36,7
J - Informatie et communicatie	11,3	11,9	12,5
K - Financiële activiteiten en verzekeringen	6,7	7,1	7,6
L - Exploitatie van en handel in onroerend goed	26,6	28,6	30,6
M - Vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten	32,4	33,2	34,0
N - Administratieve en ondersteunende diensten	9,5	10,0	10,4
O - Openbaar bestuur	0,2	0,3	0,3
P - Onderwijs	0,7	0,8	0,9
Q - Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	11,6	11,9	12,2
R - Kunst, amusement en recreatie	16,6	17,7	18,8
S - Overige diensten	35,2	36,5	37,7
T - Huishoudens als werkgever	3,4	4,6	5,8

Bronnen: EAK (microgegevens), raming NBB.

BIBLIOGRAFIE

- ACLVB (2019), Sociale dumping <https://www.aclvb.be/nl/actueel/sociale-dumping>)
- CESE (2017), *Les nouvelles formes du travail indépendant*, Avis du CESE, novembre.
- EC (2017a), *Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe - A study of national policies - 2017*, April.
- EC (2017b), *ESPN Thematic Report on Access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts - Belgium - 2017*, European Social Policy Network, January.
- EC (2018), *Posting of workers - Report on A1 Portable Documents issued in 2017*, October 2018.
- EC (2019), *ESPN Thematic Report on Access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts - Belgium – 2017 – update June 2019*, European Social Policy Network, June.
- Euractiv (2018), *Le travail indépendant en pleine mutation en Europe*, (<https://www.euractiv.fr>)
- Eurofound (2017), *Exploring Self-Employment in the European Union*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurofound (2017), *The many faces of self-employment in Europe*, Blog, October. (<https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/the-many-faces-of-self-employment-in-europe>)
- Federgon (2018), <http://www.uitzendkracht2018.be/>, mei.
- FOD Economie, K.M.O., Middenstand en (2019), *Ondernemerschap en diversiteit - Een studie naar de herkomst van de zelfstandige in België*, maart 2019 (<https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ondernemerschap-en-diversiteit>).
- FOD Sociale Zekerheidsdienst (2019), *Armoedebestrijding in België in 6 vragen* (<https://socialsecurity.belgium.be/nl/sociale-rechten-toekennen/armoedebestrijding-belgie-6-vragen>).
- France Stratégie (2017), *Nouvelles formes du travail et de la protection des actifs - Enjeux*, mars.
- HRW (2015), *Verslag 2015 - Aanpassing van de arbeidstijd, een tegemoetkoming aan de wensen van ondernemingen en werknemers*, juni.
- ILO (2016), *Non-standard employment around the world – Understanding challenges, shaping prospects*, International Labour Office – Geneva: ILO. 2016.
- ILO (2017), *Dependent self-employment: Trends, challenges and policy responses in the EU*, Employment Working Paper No. 228.
- ILO (2018), *Informality and non-standard forms of employment*, Prepared for the G20 Employment Working Group Meeting, February.
- ILO (2018), *Statistical definition and measurement of dependent “self-employed” workers – Rationale for the proposal for a statistical category of dependent contractors*, 20th International Conference of Labour Statisticians, Geneva, 10-19 October 2018.

ILO/OECD (2018), *Promoting adequate social protection and social security coverage for all workers, including those in non-standard forms of employment*, Paper presented at the 1st Meeting of the G20 Employment Working Group, Buenos Aires, 20-22 February.

Labour Mobility initiative (2019), *The most important research on the posting of workers in the EU is hot off the press!*, march 2019 (<https://www.mobilelabour.eu/12759/the-most-important-research-on-the-posting-of-workers-in-the-eu-hiva-ku-leuvens-annual-report-is-hot-off-the-press/>).

OECD (2019), *Chapter 2: The future of work: What do we know?*, Working Party on Employment, DELSA/ELSA/WP5(2019)1, January.

OECD (2019), *OECD Employment Outlook 2019: The Future of Work*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9ee00155-en>.

OIT (2019), *Formes atypiques d'emploi*, (<https://www.ilo.org/global/topics/non-standard-employment/lang--fr/index.htm>).

OIT (2019), *Les plateformes de travail numérique et l'avenir du travail – Pour un travail décent dans un monde en ligne*, Résumé analytique.

Pesole, A. et al (2018), *Platform Workers in Europe*, EUR 29275 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, ISBN 978-92-79-87996-8, doi:10.2760/742789, JRC112157.

RSVZ (2018), *Jaarverslag 2017*, D/2018/1683/7.

RSVZ (2018), *Statistieken aangeslotenen – Trends 2017*.

RSVZ (2018), *Wetgeving en rechtspraak 2017*, D/2018/1683/5.

RVA (2018), *Enkele elementen van evaluatie van de maatregel "Springplank naar zelfstandige" voor volledig werklozen*(pdf) (PDF) - Spotlight december 2018.

Statbel (2018), *Zelfstandigen meer tevreden over hun job dan loontrekkenden*, Nieuws, november (<https://statbel.fgov.be>).

LIJST VAN AFKORTINGEN EN CONVENTIONELE TEKENS

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
Bbp	Bruto binnenlands product
EAK	Enquête naar de arbeidskrachten
EC	Europese Commissie
EU	Europese Unie
FOD	Federale Overheidsdienst
FOD WASO	Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
FPB	Federaal Planbureau
GAFAM	Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft
HRW	Hoge Raad voor de Werkgelegenheid
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
IAO	Internationale Arbeidsorganisatie
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
INR	Instituut voor de nationale rekeningen
ISCED	Internationale standaard onderwijsindeling
ISCO	Internationale standaard beroepenclassificatie
KKS	Koopkrachtstandaard
KMO	Kleine of middelgrote onderneming
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
Kw1	eerste kwartiel
Kw3	derde kwartiel
NACE	Nomenclatuur van de economische activiteiten van de Europese Gemeenschap
n.b.	niet beschikbaar
NBB	Nationale Bank van België
NSZ	Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen
NWWZ	Niet-werkende werkzoekenden
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
p.m.	pro memorie
pp	procentpunten
r	raming
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RSVZ	Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
SDZ	Syndicaat der zelfstandigen en KMO's
SES	Structure of Earnings Survey
SILC	Enquête over de inkomens en de levensomstandigheden
Statbel	Statistics Belgium
UCM	Syndicale Unie van de Belgische Middenstand
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VS	Verenigde Staten

LANDENLIJST

BE	België
DE	Duitsland
DK	Denemarken
FI	Finland
FR	Frankrijk
NL	Nederland
SE	Zweden

LIJST VAN GEWESTEN IN BELGIË

BRU	Brussel
VLA	Vlaanderen
WAL	Wallonië

